

**Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра туризму та рекреації**

**ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:**

**«Розвиток потенціалу дестинації гірськолижного
туризму «Славське» Львівської області»**

Студента 2 курсу 9 групи
освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 242 «Туризм»
спеціалізації «Міжнародний
туристичний бізнес»

_____

–
(підпис)

Юхновський
Микита Сергійович

Науковий керівник
д.е.н., доцент

_____

–
(підпис)

Михайліченко
Ганна Іванівна

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

_____

–
(підпис)

Ткаченко
Тетяна Іванівна

Київ 2018

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет ресторанно-готельного та туристичного бізнесу

Кафедра туризму та рекреації

Спеціальність 242 «Туризм»

Спеціалізація «Міжнародний туристичний бізнес»

Затверджую

Зав. кафедри _____

« _____ »

_____ 201 _____ р.

Завдання

на випускню кваліфікаційну роботу (проект) студентові

Юхновський Микита Сергійович

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Розвиток потенціалу дестинації гірськолижного туризму (Славське,
Львівської області)

2. Строк здачі студентом закінченої роботи (проекту) 01.12.2018

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Метою магістерської роботи є визначення підходів до розвитку потенціалу дестинації гірськолижного туризму у селищі Славське, Львівської області.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є селище Славське, як дестинація гірськолижного туризму у Львівській області.

Предметом дослідження є природні, історико-культурні та інфраструктурні передумови для розвитку гірськолижного туризму у селищі Славське Львівської області.

4. Перелік графічного матеріалу:

1. Система компонент дестинації.
2. Світові центри гірськолижного туризму в різних країнах світу.
3. Туристичні потоки у Львівській області у 2012-2017 рр.
4. Розподіл туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності, за метою поїздки та видами туризму (осіб).
5. Переваги та недоліки туристичного потенціалу Львівської області.
6. Інфраструктурне забезпечення гірськолижного туризму в с. Славське.
7. Заклади розміщення гірськолижного курорту Славське.

5. Консультанти по роботі (проекту) із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Михайліченко Г.І.	12.01.201	12.01.2018
		8	
	Михайліченко	12.01.201	12.01.2018

2	Г.І.	8	
3	Михайліченко Г.І.	12.01.201 8	12.01.2018

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом)

Розділ 1. Теоретичні підходи до розвитку туристичного потенціалу
дестинації

1.1. Сутність туристичної дестинації та її характеристики

1.2. Поняття туристичного потенціалу дестинації, підходи до його
оцінки та розвитку

1.3. Особливості гірськолижного напрямку як виду туризму

Розділ 2. Дослідження потенціалу дестинації гірськолижного туризму
Славське, Львівської області

2.1. Загальна характеристика туристичного потенціалу досліджуваної
дестинації

2.2. Дослідження дестинації гірськолижного туризму Славське,
Львівської області

2.3. Ресурсне та інфраструктурне забезпечення дестинації
гірськолижного туризму Славське, Львівської області

Розділ 3. Вдосконалення та розвиток потенціалу дестинації
гірськолижного туризму

3.1. Підходи до вдосконалення потенціалу дестинації гірськолижного
туризму Славське, Львівської області

3.2. Стратегічні підходи до розвитку потенціалу дестинації
гірськолижного туризму

Висновки та пропозиції

Список використаних джерел

Додатки

7. Календарний план виконання роботи (проекту)

ор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
	Вибір і затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	01.0 9.2017- 25.10.2017 р	01.0 9.2017- 25.10.2017 р
	Оформлення і затвердження завдання на роботу	26.1 0.2017- 20.11.2017 р	26.1 0.2017- 20.1 1.2017р
	Написання та попередній захист 1 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	20.1 1.2017 - 11.05.2018 р	20.1 1.2017- 11.0 5.2018р
	Написання та оформлення наукової статті	до 01.06.2018 р	до 01.0 6.2018р
	Написання та попередній захист 2 розділу	12.0	12.0

.	випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	5.2018- 31.08.2018 р	5.2018- 31.0 8.2018р
.	Написання та попередній захист 3 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	01.0 9.2018- 14.10.2018 р	01.0 9.2018- 14.1 0.2018р
.	Оформлення випускної кваліфікаційної роботи за структурою, представлення роботи на кафедрі та попередній захист у комісіях	15.1 0.2018- 22.10.2018 р	15.1 0.2018- 22.1 0.2018р
.	Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту Оформлення електронної версії ВКР для репозитарію КНТЕУ та перевірка на плагіат	23.1 0.2018- 31.10.2018 р	23.1 0.2018- 31.1 0.2018р
.	Представлення готової зшитої випускної кваліфікаційної роботи на кафедрі	01.1 1.2018р	01.1 1.2018р
0.	Захист випускної кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії	Згід но з розкладом	Згід но з розкладом

8. Дата видачі завдання «21» грудня 2017 р.

9. Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту): _____

Михайліченко Г. І.

(підпис)

**10. Керівник проектної групи
(гарант освітньої програми):** _____

Ткаченко Т. І.

(підпис)

Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Михайліченко Г.І.

(підпис,

дата)

13. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект)

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студента

Юхновський М.С.

(прізвище,

ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник проектної групи

(гарант освітньої програми)

_____ Т.І.

Ткаченко

(прізвище, ініціали, підпис)

Завідувач кафедри _____

Т.І.

Ткаченко

(підпис, прізвище, ініціали)

« _____ » 201 _____ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕСТИНАЦІЇ	12
1.1. Сутність туристичної дестинації та її характеристики	12
1.2. Поняття туристичного потенціалу дестинації, підходи до його оцінки та розвитку	20
1.3. Особливості гірськолижного напрямку як виду туризму	30
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ДЕСТИНАЦІЇ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ СЛАВСЬКЕ, ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	38
2.1. Загальна характеристика туристичного потенціалу досліджуваної дестинації	38
2.2. Дослідження дестинації гірськолижного туризму Славське, Львівської області	48
2.3. Ресурсне та інфраструктурне забезпечення дестинації гірськолижного туризму Славське, Львівської області	52
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОТЕНЦІАЛУ ДЕСТИНАЦІЇ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ	63
3.1. Підходи до вдосконалення потенціалу дестинації гірськолижного туризму Славське, Львівської області	63
3.2. Стратегічні підходи до розвитку потенціалу дестинації гірськолижного туризму	72
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питанням розвитку рекреації та туризму на сучасному етапі розвитку суспільства приділяється все більше уваги, тому що цей вид діяльності для багатьох країн та регіонів є стратегічним, знаходиться в сфері пріоритетного розвитку багатьох територій, в тому числі України в цілому.

Туристично-рекреаційна діяльність вважається однією з найприбутковіших у світі. Важливість виявлення компонентів туристично-рекреаційного потенціалу території та їх взаємозв'язків, а також ступеню впливу на ефективність туристичної діяльності обумовлена тим, що на основі представленої інформації можлива подальша розробка комплексних програм розвитку туризму на відповідній території, найбільш оптимальне використання всіх компонентів туристично-рекреаційного потенціалу. Туристично-рекреаційний потенціал будь-якої території має складну ієрархію й включає в себе багато різних елементів з великою кількістю компонентів. В багатьох випадках використовується лише формальне визначення туристично-рекреаційного потенціалу регіону, без глибокого аналізу сутності й специфіки взаємозв'язків, що виникають між різнорідними елементами, які входять до складу потенціалу.

Гірськолижний туризм є засобом активного відпочинку, що сприяє гармонійному розвитку людини і зміцненню її здоров'я. Зростання популярності зимових видів спорту і відпочинку призвели до створення цілої індустрії гірськолижного туризму в Україні. Вивчення територіальної організації, особливостей та індивідуальних характеристик зимових курортів України дозволить скласти уявлення про гірськолижний потенціал її окремих територій.

Досить часто у науковій літературі зустрічаємо термін «гірськолижний курорт», що застосовується до туристичних центрів, які не мають статусу

курорту (законодавчо регламентованого). Тому вважаємо за доцільне і надалі вживати термін «гірський туристичний центр для зимового відпочинку» або «гірськолижний центр» (вужько-спеціалізовано – лише для катання на лижах). Термін «дестинація» має багато трактувань. На нашу думку, нижче наведе визначення найбільш точно передає її суть, а саме дестинація – це географічна територія, що має певні межі, яка може приваблювати і задовольняти потреби достатньо широкої групи туристів. Отже, і туристичний продукт, що пропонується, вимагає чималих капіталовкладень і зусиль працівників сфери обслуговування.

На сьогоднішній день, активний відпочинок, в тому числі і зимовий гірськолижний напрям туризму, користується неабиякою популярністю в країнах що мають на своїй території гірські масиви. Наразі, швидкими темпами розвивається індустрія зимового відпочинку і в українських Карпатах. Відтак, тисячі любителів гірських лиж і сноубордів мають можливість провести свій вільний час на території таких гірськолижних курортів і туристичних центрів, як Буковель, Славське, Ворохта, Драгобрат, Пилипець тощо. Тому питання дослідження потреб споживачів даного виду відпочинку набуває неабиякої актуальності у світлі розвитку потенціальних можливостей будь-якої дестинації гірськолижного туризму.

Дослідженню різних аспектів розвитку потенціалу дестинації гірськолижного туризму присвячено багато наукових праць, зокрема різні питання з цієї теми досліджували такі вчені: Вуйцик О., Гнатяк І., Гетьман В., Данилюк В., Свида І., Шикеринець В., Шульга Г.М., Онуфрив Я., Давиденко І., Божук Т., Арсенєвої Е.І., Гуляєва В.Г., Гудзь П.В., Дроздова А.В., Колбовського Є.Ю., Кускова О.С., Руденко О.П., Святохо Н.В. та інших.

Метою магістерської роботи є визначення підходів до розвитку потенціалу дестинації гірськолижного туризму у селищі Славське, Львівської області.

Виходячи з мети, визначено завдання дослідження магістерської роботи:

- Визначити сутність туристичної дестинації та її характеристики;
- Дослідити поняття туристичного потенціалу дестинації, підходи до його оцінки та розвитку;
- Розглянути особливості гірськолижного напрямку як виду туризму;
- Проаналізувати загальний туристичний потенціал Львівської області, види туризму та туристичні потоки;
- Дослідити дестинація гірськолижного туризму Славське, Львівської області;
- Провести аналіз ресурсного та інфраструктурного забезпечення дестинації гірськолижного туризму Славське, Львівської області;
- Визначити підходи до вдосконалення потенціалу дестинації гірськолижного туризму Славське, Львівської області;
- Розробити стратегічні підходи до розвитку потенціалу дестинації гірськолижного туризму.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є селище Славське, як дестинація гірськолижного туризму у Львівській області.

Предметом дослідження є природні, історико-культурні та інфраструктурні передумови для розвитку гірськолижного туризму у селищі Славське Львівської області.

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 95 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕСТИНАЦІЇ

1.1. Сутність туристичної дестинації та її характеристики

Поняття «дестинація» в перекладі з англійської мови (англ. destination) означає «місце призначення» або «мета подорожі» [13], що, у свою чергу, походить від латинського destino - «призначення, місцезнаходження» [34]. Сучасний Оксфордський туристичний словник тлумачить це поняття як «країни, регіони, міста та інші території, які приваблюють туристів, є головними місцями локалізації туристичної діяльності, потоків туристів та їх витрат; місця максимальної концентрації визначних туристичних пам'яток, засобів розміщення, харчування, розваг, інших послуг та економічного, соціального і фізичного впливу туризму» [17].

Головчан А. І. пропонує визначення «туристичної дестинації» як місцевості певного масштабу з конкурентоспроможними туристичними ресурсами і підприємницькою інфраструктурою, в якій створюється і реалізується привабливий для мандрівників туристичний продукт, доповненої такою складовою, як незавдання шкоди туристичним ресурсам і довкіллю [2].

Ткаченко Т. І. розглядає туристську дестинацію як об'єкт (місто, регіон, район, місцевість, місце, заклад), що має туристично-рекреаційні ресурси (унікальні або специфічні), які є привабливими для подорожуючих, доступними завдяки наявності необхідної інфраструктури (зручності, послуги), доведені до споживача у формі сформованого та підготовленого до продажу туристичного продукту сучасними засобами маркетингових комунікацій (наявність логотипа, торгової марки тощо) у системі важелів інтегрованого управління суб'єктами господарювання [16].

Загальними рисами туристичної дестинації є такі положення:

1. Дестинація являє собою сукупність декількох компонентів: визначна пам'ятка (природні багатства або створені людиною, тобто те, що спонукує туриста здійснювати до неї подорож); зручності (розміщення, харчування, розваги, а також роздрібна торгівля й інші підприємства сфери послуг, такі як банки, обмінні пункти, перукарні, медичні підприємства, тобто все те, що не тільки забезпечує притулок і їжу, але й створює загальне відчуття привітного прийому туристів даної дестинацією); доступність (з віддаленістю дестинацій від туристських ринків і тривалістю поїздок до них збільшується їхня уразливість до коливань попиту). Для успіху дестинації необхідні розвинуті й ефективні транспортні зв'язки з туристськими ринками. Але для туристів важлива не тільки фізична доступність дестинації, тобто зовнішні транспортні зв'язки з нею, але й наявність розвинених внутрішніх транспортних зв'язків. Інакше кажучи, для них важливі такі послуги, як прокат автомобілів, надання місцевого транспорту для проведення оглядових екскурсій і трансферів до місць розміщення в дестинації); допоміжні служби, які надають такі послуги, як реклама дестинації, координація й управління її розвитком, надання населенню й організаціям необхідної інформації й послуги з резервування, забезпечення устаткуванням (підприємства харчування, спорту й т.д.), забезпечення дестинації персоналом управління [11].

2. Дестинація являє собою культурну цінність: відвідувачі повинні вважати дестинацію настільки привабливою, що заслуговує часу й витрачених на подорож грошей. Таким чином, важливо підтримувати відмінність умов дестинації від звичайних "домашніх" умов за допомогою оригінального гарного дизайну а не "уніфікованого туристського ландшафту" й ефективного управління.

3. Дестинація неподільна, тобто туристський продукт споживається там, де він безпосередньо виробляється, і, щоб його випробувати, туристи повинні фізично бути присутніми у дестинації. Слід зазначити, що процеси виробництва й споживання туристичного продукту збігаються не тільки в

просторі, але й у часі, тобто дестинації не можуть бути замовлені або відкладені на не визначений термін (номера в готелях, театральні квитки тощо не можуть бути відкладені в "міжсезоння" для наступного їхнього продажу під час, наприклад, театального сезону). Сезонність є найбільш важливою проблемою, тому що знижує ефективність використання основних засобів дестинації та їхню прибутковість. Сезон дестинації (3- 4 місяці) приносить основний прибуток і має бути джерелом покриття постійних витрат, які підлягають оплаті протягом року.

4. Дестинації орієнтовані не тільки на туристів. Послугами й зручностями дестинації користуються не тільки туристи, але й інші люди: місцеві жителі й персонал даної дестинації [22]

Таким чином, підприємства дестинації не можуть бути орієнтовані тільки на місцевих жителів або тільки на туристів, вони повинні орієнтуватися на тих і інших.

Вперше туристична дестинація як визначальна компонента системи туризму була розглянута Н. Лейпером у 1979 р. та ідентифікувалася як «певна географічна територія, що є привабливою для мандрівників» [35].

У 70-х роках ХХ ст., керуючись загальною теорією систем, датський вчений Н. Лейпер розробив модель системи туризму, компонентами якої визначив туристів, географічні елементи і туристичну індустрію [15]. Туристи, як суб'єкти зазначеної системи, усвідомлюючи потребу у здійсненні подорожі, формують попит на туристичні послуги та необхідність функціонування всієї туристичної системи. Створення туристичної інфраструктури має максимально задовольняти наявні потреби туристів шляхом пропозиції послуг переміщення, розміщення, харчування, розваг та ін. Географічні елементи представлені:

- регіоном, в якому формується попит на туристичний продукт, який є місцем початку й закінчення подорожі, де відбуваються основні маркетингові процеси стимулювання попиту;

- транзитним регіоном, який відвідується туристом, коли місце проживання вже залишено, але до обраної дестинації турист ще не прибув;
- регіоном, відвідування якого є основною метою подорожі туриста, тобто туристичною дестинацією [5].

Отже, зазначені геопросторові елементи перебувають у тісній взаємодії, лише за умов їх єдності туристична діяльність стає можливою. Проте дестинація являє собою найістотнішу компоненту системи туризму, бо саме в ній стає можливим досягнення мети подорожі, лише на її території розташовані ресурси, що приваблюють туристів, мотивуючи їх подорожі. Тому дестинація активізує всю систему туризму, формуючи та задовольняючи туристський попит одночасно. Таким чином, наприкінці ХХ ст. у зарубіжній літературі з'явилося поняття туристичної дестинації як регіону, на території якого стає можливим досягнення мети подорожі.

У наступні роки це поняття деталізувалося, внаслідок чого виокремилися його складові елементи. Було створено модель «чотири А», яка згодом шляхом конкретизації та доповнення, трансформувалася у модель «шість А», яка розкриває склад і призначення компонент дестинації. У моделі, запропонованій вченими з Датської академії туризму О. Йоргенсеном, К. Купером і Д. Флетчером, дестинація розглядається як взаємозв'язок таких елементів: атракції (attractions), доступність (accessibility), зручність (amenities), посередники та допоміжні служби (ancillary services), організація діяльності туристів (activities), наявність підготовленого туристичного продукту (available packages) [5]. Вивчення цих елементів дестинації дозволило їх систематизувати та подати в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Система компонент дестинації [35]

Атракції (attractions)	Природні, культурно-історичні, архітектурні та інші туристичні ресурси, що приваблюють туристів, спонукають до здійснення подорожі
Доступність (accessibility)	Наявність налагоджених транспортних і комунікаційних зв'язків як зовнішніх, так і внутрішніх щодо дестинації
Зручності (amenities)	Сукупність підприємств, що пропонують якісні туристичні послуги і товари
Посередники та допоміжні	Рекламні агентства, маркетингові компанії, банки, теле- та

служби ancillary services)	радіокомунікації, поштові об'єкти, лікарні
Організація діяльності туристів (activities)	Організація діяльності туристів згідно з метою їх подорожей (відпочинок, рекреація, діловий туризм, конференції та ін.)

Продовження табл. 1.1

Наявність підготовленого туристичного продукту (available packages)	Пропозиція сформованого та підготовленого до продажу туристичного продукту відповідно до попиту туристів
---	--

Перші чотири компоненти слід віднести до першого та другого рівнів інфраструктури туризму. Вважається, що перший рівень інфраструктури туризму охоплює виробничі об'єкти (комплекс споруд, приміщень, транспортних та інших комунікацій й економічних систем), що безпосередньо не пов'язані з туристичною діяльністю, але необхідні для надання туристичних послуг (наприклад, засоби зв'язку, енергетика, комунальне господарство, фінанси, страхування тощо). Другий рівень являє собою сукупність структур, які потенційно здатні ефективно функціонувати без туристського попиту, але їх діяльність суттєво розшириться за умови розташування у місцях туристського інтересу (наприклад, підприємства з прокату автомобілів, розміщення, харчування, поштової, спортивні, розважальні та лікувальні заклади) [10]. Отже, такі компоненти туристичної дестинації, як «атракції», «доступність», «зручності», «посередники та допоміжні служби» не є специфічними для туристичної діяльності, хоча й роблять її можливою, відсутність туристичної діяльності в місцях їх розташування не поставить під загрозу ефективність їх функціонування.

Такі компоненти, як «організація діяльності туристів» і «наявність підготовленого туристичного продукту» відносяться до третього рівня туристичної інфраструктури, який являє собою комплекс підприємств, діяльність яких головним чином орієнтована на створення та задоволення туристського попиту - це туристичні оператори та агенти, виробники окремих туристичних послуг (наприклад, екскурсійні бюро та аматори) [21]. Саме ці компоненти є специфічними для туристичної діяльності. Вони перетворюють будь-яку географічну територію з розвинутою економічною системою в туристичну дестинацію.

Як бачимо, модель «шість А» базується на системі елементів туристичної дестинації, що перебувають у тісному зв'язку з туристичною діяльністю. Лише за наявності зазначених компонент стає можливою пропозиція якісного комплексного туристичного продукту та максимальне задоволення потреб туристів.

Оскільки туристична дестинація являє собою систему підприємств, що формують і задовольняють попит на туристичні послуги, то дестинація, з одного боку, є суб'єктом ринкових відносин, бо пропонує та реалізує туристичний продукт, а з іншого - об'єктом управління туризмом. Вітчизняними й зарубіжними науковцями туристична дестинація розглядається як об'єкт управління, причому «інтегрованого управління», бо саме воно здатне пов'язати всі компоненти в єдину систему, здатну забезпечити виробництво й реалізацію якісного комплексного туристичного продукту. Інтегроване управління туристичною дестинацією охоплює систему об'єктів, що обслуговують туристів, що відображено на рис. 1.1.

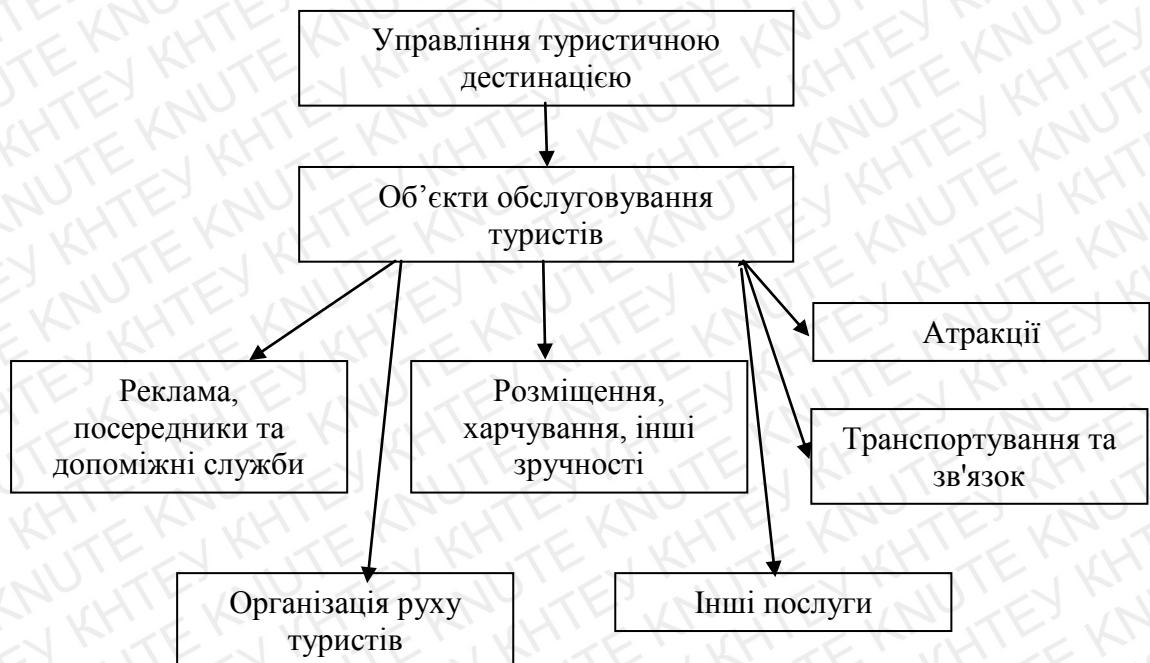

Рис. 1.1. Управління об'єктами туристичної дестинації [30]

Науковці виділяють три типи туристичних дестинацій [12]:

Перший тип – це великі столичні міста або прирівняні до них (столиці або міста типу Одеси), які залучають туристів своїми визначними пам'ятками (пізнавальний туризм), гарними можливостями для вирішення проблем бізнесу (конгреси, бізнес-туризм, семінари, виставки). Істотну роль відіграє туризм із метою відвідування знайомих і родичів, а також адміністративних центрів для вирішення питань управління. Тому у великих містах існують історичний, адміністративний, торговельні, бізнес-центри й рекреаційні зони.

Другий тип поділяється на дві підгрупи: центри цілеспрямованого розвитку туризму – села, міста, у яких зберігаються звичаї, історія, культура народу (музей народної творчості в Петриківці, Дніпропетровської області). Для залучення туристів готелі будують на невеликій відстані від цих міст і сіл; не столичні міста, які мають високий ступінь привабливості завдяки своїй історії, культурі, науці (Кам'янець-Подільський, Чернівці).

Третій тип це центри, спеціально побудовані для туристів («Disneyland» у Каліфорнії й у Франції; «Naturebornholm» на о. Борнхольм, Данія).

Типізація дестинацій є основою для розробки ефективної системи управління ними. Сьогодні існує багато підходів до визначення типів дестинацій за різними ознаками. Так, В.К. Кіптенко пропонує класифікацію дестинацій за їх прийнятною здатністю на два типи: - зони, які можуть прийняти велику кількість туристів, не завдаючи шкоди їх туристичній цінності; - зони, які можуть прийняти обмежену кількість туристів не вище допустимого рівня для екологічного та естетичного стану довкілля (гірські курорти, морські узбережжя та ін.) [33].

Головчан А. І. класифікує дестинації відповідно до видів ресурсів на наступні типи: природно географічні, природно-антропогенні, культурноісторичні, соціально-економічні [8].

Найбільш повну типізацію DESTИНАЦІЙ подає Т. І. Ткаченко, класифікуючи їх за різними ознаками. За масштабом: туристський регіон, країна, адміністративно-територіальна одиниця країни, туристичний об'єкт. За видом туризму: екологічна, сільська, зелена, пізнавальна, освітня, культурологічна, воєнна тощо. За метою подорожі: комплексна, дозвільна, спортивно-оздоровча, лікувальна, рекреаційно-оздоровча, ділова (службова, бізнес, навчання), спеціалізована (релігійна, пізнавально-просвітницька та ін.). За ступенем навантаження: слабо навантажена, оптимально навантажена, максимально навантажена, перенавантажена [17].

Важливо також розрізнити поняття «туристська DESTИНАЦІЯ» і «курорт». Туристська DESTИНАЦІЯ – це поняття ширше, ніж курорт; це регіон, що найбільше приваблює (наприклад, для японця Західна Європа це «туристська DESTИНАЦІЯ», а Лазурний берег – курорт; це місце є курортом, оскільки Франція є DESTИНАЦІЄЮ). Одеський регіон можна визначити як туристську DESTИНАЦІЮ, але ж і такі міста як Одеса, Сергіївка, Білгород Дністровський, та санаторні курорти Одеси теж є туристською DESTИНАЦІЄЮ. В регіонах України формуються й такі форми DESTИНАЦІЙ як курортіполіси – діюча форма організації використання курортного потенціалу певних територій і експлуатації спеціальних рекреаційних ресурсів. Прикладом досвіду функціонування таких утворень є ВЕЗ «Курортіполіс Трускавець».

Таким чином, туристична DESTИНАЦІЯ являє собою специфічний комплексний об'єкт управління, ефективного функціонування якого в контексті сталого розвитку туризму дає змогу не тільки отримувати позитивний економічний і соціальний ефект, а й зберігати та приумножувати наявні туристичні ресурси.

1.2. Поняття туристичного потенціалу дестинації, підходи до його оцінки та розвитку

Туристичний потенціал міста включає в себе багато компонентів, які доцільно буде поділити на такі основні групи:

- природно-кліматичні компоненти (клімат, ландшафт, екосистеми);
- культурно-історичні ресурси (культурно-історична спадщина, витвори мистецтва, археологічні цінності, традиції, етнос);
- інфраструктура;
- матеріально-технічна база.

Світовий досвід та практика економічної та соціальної політики розвинутих країн свідчать про те, що географічне положення, природно-кліматичні ресурси та пам'ятки країни стають корисними лише завдяки туризму.

Культурно-історична спадщина, що включає в себе пам'ятки історії та культури, історико-культурні території та об'єкти, які мають значення для зберігання та розвитку культурної самобутності народу, його внеску в світову цивілізацію, є важливою складовою туристського потенціалу території. Так само до цього ресурсу належать і культура, традиції та звичаї місцевого населення. І тому є дуже важливим не лише використання, але і захист цього ресурсу. Зберігання національних скарбів - це головний пріоритет туристських адміністрацій, бо це є прямим шляхом до зростання доходів від туризму [24].

Інфраструктура туризму - це комплекс споруд та мереж, що забезпечують нормальний доступ туристів до туристичних ресурсів та їх належне використання в цілях туризму. І навіть найпривабливіші місця та об'єкти країни можуть бути недосяжними для широкого кола споживачів без наявності комунікацій, засобів зв'язку та транспортної досяжності до них. Власне, саме транспортна досяжність є найважливішим критерієм оцінки туристичного потенціалу території [31].

Матеріально-технічна база складається з багатьох елементів. Це житловий сектор (готелі, мотелі, табори для автотуристів), сектор громадського харчування (кафе, ресторани, закусочні), транспортний сектор організації подорожей (агентства, організатори екскурсій), сектор розваг, інформаційний сектор (інформаційна туристична мережа), додаткові послуги та сервісна система.

Дуже важливими факторами є людські та соціальні ресурси, тобто люди та організації, що сприяють швидкому розвитку туризму в регіоні і мають фінансовий капітал, належний рівень освіти та відповідні знання, а також системи охорони здоров'я, оточуючого середовища, власності, інтересів місцевого населення. Саме людина є основним ресурсом туризму, адже людина є частиною послуги, і всі виробничі процеси залежать від людини, яка їх надає. Тому підготовка професійних кадрів для туризму є основною задачею установ, які займаються організацією туризму на конкретній території [40].

Всі перелічені структурні компоненти тісно пов'язані між собою, і відсутність хоча б одного з них робить неможливий розвиток туризму в цілому.

Вивчення рекреації й туризму здійснюється за допомогою різних підходів і методів, при виборі яких серед спеціалістів не має одностайності. Як правило, вивчення туристично-рекреаційної діяльності ґрунтується на застосуванні таких підходів: системний, регіонально-цілісний, соціоекономічний та історико-логічний.

Для вирішення питань, пов'язаних із ефективним використанням туристично-рекреаційного потенціалу та розвитком туристичної діяльності доцільно використовувати системний підхід, адже цей підхід інтегрує інші підходи в єдиний комплексний підхід, за допомогою якого можливо вивчити особливості існуючих природних та антропогенних ресурсів певної території, діяльність туристично-рекреаційних підприємств у конкурентному середовищі, рівень розвитку інфраструктури туризму, а також їх взаємодію з

іншими системами, такими, як політична, правова, економічна й соціальна. Цей підхід, виходячи з контексту дослідження, є найбільш прийнятним. Виходячи з системного підходу, можливо проаналізувати територію регіону, де утворився значний туристично-рекреаційний потенціал; вивчити проблеми та принципи регулювання туристично-рекреаційних процесів у регіоні; обґрунтувати необхідність запровадження нових організаційних форм і методів регулювання туристично-рекреаційної діяльності.

Системний підхід у дослідженні реалізується через застосування сукупності методів, прийомів та засобів прикладного системного аналізу. Саме системний аналіз на основі врахування впливу внутрішніх та зовнішніх факторів дозволяє “схопити” об’єкт у його повноті, визначити протиріччя та проблеми функціонування системи.

Під системою у загальному вигляді розуміють множину елементів з відносинами і зв’язками між ними, що утворюють певну цілісність. Поняття системи зустрічається ще у давньогрецьких вчених які тлумачили її як світовий порядок. Однак, системний підхід до аналізу туризму та його потенціалу отримав розвиток відносно недавно.

Туристично-рекреаційній системі притаманні наступні властивості:

- соціальної направленості, тобто основне її завдання – забезпечення соціальної комфортності населення шляхом задоволення туристично-рекреаційних потреб;
- проблемної орієнтованості, тобто туристично-рекреаційна система повинна раціонально та ефективно використовувати наявний потенціал та органічно вписуватись у коло вирішення пріоритетних напрямків розвитку регіону і держави в цілому.

Тобто, принциповим моментом у дослідженні складу сукупного туристично-рекреаційного потенціалу регіону є аналіз його як системи.

Вчений Зорін І.В. вважає, що туристично-рекреаційна система формується на стику трьох окремих підсистем – природи, суспільства, народного господарства – й містить у собі компоненти вказаних підсистем:

природні туристичні ресурси, туристи (формальна тимчасова суспільна група), туристичні засоби (матеріально-технічні, енергетичні й трудові ресурси, необхідні для обслуговування туристично-рекреаційної системи) [11].

Інший науковець Дроздов А.В. пропонує для дослідження сукупного туристично-рекреаційного потенціалу виділяти дві основні компоненти:

- 1) природні й культурні ландшафти;
- 2) засоби та умови здійснення туристично-рекреаційної діяльності [18].

Однак, дана методика не розкриває в повному обсязі сутність туристично-рекреаційного потенціалу, не враховуючи стан та рівень розвитку інфраструктури сфери туризму та рекреації, особливості економічного розвитку території, кадрове забезпечення туристично-рекреаційної сфери, соціальну складову.

Тому, найбільш повним та ємним є підхід вченого Святохо Н.В., за яким туристично-рекреаційний потенціал території розглядається як сукупність чотирьох основних компонентів – природно-ресурсної, історико-культурної, економічної та соціальної, які взаємопов'язані й взаємодіють між собою [23].

Для проведення оцінки туристично-рекреаційного потенціалу території необхідно визначити перелік показників, що характеризують компоненти потенціалу, за якими може здійснюватись оцінка. Обрана система окремих показників повинна вирішувати завдання, пов'язані з підвищенням ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу, плануванням подальшого розвитку сфери туризму й рекреації, прийняттям управлінських рішень щодо доцільності подальшого використання території з туристично-рекреаційною метою.

Проведений аналіз компонентної структури туристично-рекреаційного потенціалу дає можливість стверджувати, що на сучасному етапі розвитку суспільства більш складними стають питання, пов'язані з управлінням сферою туризму та рекреації й з ефективним використанням туристично-

рекреаційних потенціалів регіонів держави. Це пов'язано, по-перше, з існуванням значних міжрегіональних відмінностей, по-друге, з суб'єктивністю в управлінні туристично-рекреаційної сферою. Суб'єктивний фактор в управлінні призводить до виникнення проблем, вирішення яких вимагає професійного творчого підходу.

При оцінці туристського потенціалу територій необхідно враховувати цілий ряд параметрів, а саме: унікальність наявних об'єктів; відмінності в доступності об'єктів; відмінності в щільності розміщення об'єктів в межах регіону; різноманітність і комплексність об'єктів; фізичний стан об'єктів.

Незважаючи на складності у використанні туристського потенціалу, необхідно визначати перспективи його використання. У цьому плані одним з необхідних аспектів є розробка моделі організації туристичної сфери регіону з виділенням територій, які потребують першочергової концентрації зусиль і коштів на їх розвиток, резервних територій і територій, де розвиток туристичної інфраструктури недоцільно.

Для грамотного і ефективного управління ресурсним потенціалом регіону необхідно розробити і застосувати такі параметри його оцінки:

- 1) Кількісна оцінка ресурсів;
- 2) Оцінка структури потенціалу, ступінь використання приватних потенціалів;
- 3) Оцінка можливостей використання ресурсів;
- 4) Систематичний облік стану туристських і рекреаційних ресурсів та визначення їх значення в розвитку туризму регіону, що можливо лише при введенні системи туристських і рекреаційних кадастрів [20].

Наведемо існуючі методики оцінки туристського потенціалу територій.

Методика оцінки величини та ефективності туристського потенціалу. При оцінці величини і ефективності туристського потенціалу території необхідно розрізняти такі показники:

- а) сумарний обсяг ресурсів туристського потенціалу;
- б) величина туристичного потенціалу;

в) показник реалізації туристичного потенціалу.

Сумарний обсяг ресурсів туристського потенціалу територій характеризує максимально можливий обсяг туристських ресурсів, якими володіє територія на даний момент часу, виражений в єдиному вимірі. Необхідно відзначити, що туристський потенціал, будучи змінною величиною, залежить від кількісних і якісних характеристик туристичних ресурсів, якими володіє територія.

Кількість туристських ресурсів відноситься до екстенсивним факторам нарощування туристського потенціалу.

Продуктивність туристських ресурсів як визначальна якісна характеристика відноситься до інтенсивних факторів.

До чинників, які забезпечують відтворення туристського потенціалу території, відносять ті, які сприяють збільшенню кількості та покращення якісних параметрів туристських ресурсів.

Величина туристського потенціалу являє собою максимально можливий обсяг виробництва і реалізації туристичних послуг при даній кількості і якості наявних туристських ресурсів в умовах, що забезпечують найбільш повне їх використання. Даний показник характеризує максимально можливу віддачу туристського потенціалу.

Показник реалізації туристичного потенціалу відбиває досягнутий рівень його використання і характеризує фактичну віддачу туристських ресурсів [10].

При аналізі туристського потенціалу території оцінці може підлягати загальна величина туристичного потенціалу або його активна частина, тобто всі елементи туристського комплексу регіону, фактично втягнуті в економічну діяльність і визначають результати його використання.

Комплексну оцінку туристського потенціалу території доцільно проводити за допомогою економічних методів, що дозволяють вибрати єдині вартісні вимірники, і здійснювати шляхом розрахунку потенційного валового доходу за умови якнайповнішого використання туристського потенціалу.

Це можливо за допомогою оцінки сумарної величини туристських витрат і вивчення їх розподілу між різними підприємствами, що обслуговують туристів. Значна труднощі при їх проведенні полягає в необхідності великого обсягу первинної інформації, а це вимагає великих фінансових витрат на її збір і обробку. Економічна оцінка туристського потенціалу території може бути інтервального величиною (наприклад, річний) або сумарної за період, що дорівнює середньому циклу відтворення туристського потенціалу.

Завдання виявлення і оцінки туристського потенціалу території все більш актуальна для визначення оптимальної пропускної здатності існуючих і знову освоєваних туристських зон.

Кількісним виразом туристського потенціалу може служити певне число туристів, що розміщуються на даній території без шкоди навколишньому середовищу, історико-культурних об'єктів, місцевому населенню, якості відпочинку, а також розвитку інших галузей господарства.

Методика оцінки туристського потенціалу територій, запропонована А.В.Дроздовим. Дана методика оцінки туристського потенціалу орієнтована на застосування в умовах особливо охоронюваних природних територій - національних парків. Однак вона цілком застосовна і для інших територій, так як відмінності методів при її застосуванні немає [14].

Методика А.В. Дроздова передбачає виділення основних компонентів туристського потенціалу, що підлягають оцінюванню. Ці компоненти доцільно поділити на дві основні групи:

- а) природні і культурні ландшафти;
- б) кошти і умови здійснення турів (програм, екскурсій).

До групи «Природні та культурні ландшафти» слід віднести наступні компоненти:

- Власне території та акваторії, а також пам'ятники природи, ботанічні і зоологічні сади, океанаріум та інші екології об'єкти;

- Історичні (особливо краєзнавчі) музеї і т.д., а також об'єкти культурної спадщини;

- Території з собою культурно-історичною цінністю [27].

До групи «Засоби і умови здійснення турів» належать такі компоненти:

- Екотехнологічні види транспорту, об'єкти розміщення туристів, туристське спорядження;

- Кваліфіковані гід-екології, а також дидактичні та інформаційні матеріали;

- Екологічні сприятлива місцевість, в тому числі в аспектах забруднення, санітарно-епідеміологічної обстановки, ризику стихійних лих;

- Придатність території для цілей туру (ботанічного, зоологічного, спелеологічного, фітотерапевтичного і т.д.) і її доступність;

- Допустимі рекреаційні навантаження, обсяги використання водних, енергетичних та інших ресурсів, терміни відвідування.

Критеріями оцінки компонентів природних і культурних ландшафтів в першу чергу повинні служити їх походження і історія, унікальність, збереження (зруйнованість), атрактивність і різні характеристики.

Для групи «Засоби здійснення праць» критеріями є показники екотехнологічні: витрата палива (енергії) і емісія шкідливих речовин, рівень шуму і гігієнічні норми безпеки, розраховані як по відношенню до людей, так і біотичних компонентів ландшафтів в цілому. Групу «Умови здійснення турів» слід оцінювати, спираючись, в першу чергу, на існуючі нормативи: екологічні норми безпеки, допустимі туристські навантаження і норм ресурсокористування [18].

Багато компонентів вдається оцінити кількісно. Тому для отримання підсумкової, сумарною оцінки доцільно переводити все кількісні оцінки в якісні. Звичайні градації якісної шкали такі: «дуже низький, низький, середній, високий, дуже високий». Якісна шкала може містити і додаткові градації, наприклад «вельми низький» і «дуже високий».

Потім ту чи іншу якісну шкалу слід перетворити в п'яти- або семибальною. Далі здійснюється просте підсумовування балів. Наприклад, оцінюючи компоненти підгрупи «Умови здійснення турів», таких, як сприятливість і придатність території (об'єкта) для здійснення туру по конкретним характеристикам, необхідно розділити їх на сприяють і перешкоджають здійсненню туру. У останніх має бути привласнювати бали з негативними значеннями, віднімаючи їх із загальної суми підсумкової оцінки.

Виявлення і оцінку туристського потенціалу будь-якої території має сенс проводити як оцінку порівняльну: а) оцінюючи фіксований набір компонентів потенціалу; б) використовуючи для розрахунку підсумкової оцінки якісні шкали в їх бальною формі; в) залучаючи до порівняльну оцінку необхідну кількість об'єктів оцінки; г) чітко позначаючи територіальні рамки порівняння [41].

Методика оцінки туристського потенціалу, запропонована Е.Ю. Колбовським. Е.Ю. Колбовський пропонує оцінювати туристський потенціал території за таким планом:

1) Наявність привабливих об'єктів історичної спадщини: монастирі; сільські храми; пам'ятники археології; місця історичних битв; пам'ятні місця, пов'язані з цікавими історичними подіями; збережені архітектурні центри сіл;

2) Наявність унікальних природних об'єктів і об'єктів, пов'язаних з культурним ландшафтом: дворянські садиби та сільські парки; монастирські парки; старі млини і греблі на річках; древні водні шляхи і волоки; старовинні алеї і окремі дерева; красиві і привабливі в плані відпочинку озера; привабливі ділянки долин; унікальні валуни; джерела, святі джерела і т.д.;

3) Наявність місць, обраних населенням для відпочинку самостійно: ділянки річок з літніми пляжами, місцями для наметових містечок; ділянки озерних узбереж; лісові масиви, в яких збирають ягоди; болотні масиви, які

використовують для збору ягід; лісопарки для відпочинку та прогулянок; ріки, освоєння для сплаву на байдарках, гумових човнах і т.д.;

4) Висновок про характер туристично-рекреаційного потенціалу регіону:

а) які види елементарних рекреаційних або туристських занять можуть мати місце в межах регіону;

б) які об'єкти вже активно використовуються в туризмі;

в) які види туризму (піший, автомобільний, кінний, водний) мають найбільші перспективи для розвитку при наявності коштів;

г) які нові маршрути можуть бути запропоновані;

д) які проблеми обмежують використання природного і культурно-історичного потенціалу території [20].

Для вирішення питань, пов'язаних із ефективним використанням туристично-рекреаційного потенціалу та розвитком туристичної діяльності доцільно використовувати системний підхід, адже цей підхід інтегрує інші підходи в єдиний комплексний підхід, за допомогою якого можливо вивчити особливості існуючих природних та антропогенних ресурсів певної території, діяльність туристично-рекреаційних підприємств у конкурентному середовищі, рівень розвитку інфраструктури туризму, а також їх взаємодію з іншими системами, такими, як політична, правова, економічна й соціальна.

Виходячи з системного підходу, можливо проаналізувати територію регіону, де утворився значний туристично-рекреаційний потенціал; вивчити проблеми та принципи регулювання туристично-рекреаційних процесів у регіоні; обґрунтувати необхідність запровадження нових організаційних форм і методів регулювання туристично-рекреаційної діяльності.

Отже, існують різні методики оцінювання туристичного потенціалу території. При оцінюванні туристичного потенціалу як правило використовуються кількісні показники, щодо об'єктів туризму, інфраструктури, обслуговування і інші ресурси зосереджені на певній території, які мають туристичну цінність.

1.3. Особливості гірськолижного напрямку як виду туризму

Поступово у світі гірськолижний туризм починає перетворюватися на один з найпопулярніших видів активного відпочинку. Україна не є винятком. Гірські лижі стають ознакою престижу і навіть життєвого успіху. Серед газетних і журнальних заголовків, присвячених гірськолижному туризму, з'явилися слова на кшталт "гірськолижний бум", "гірськолижна мода" і навіть "гірськолижна революція" та "гірськолижна пандемія".

Гірськолижний туризм великою мірою відповідає сучасним соціально-економічним реаліям. Він є не лише престижним, а й дає змогу цікаво, винахідливо і корисно для здоров'я проводити вільний час. Крім того, віковий і соціальний діапазон цього виду активного відпочинку дуже широкий. Він доступний малим дітям і пенсіонерам, студентам і олігархам, політикам і домогосподаркам.

Гірськолижний туризм належить до спеціальних видів туризму, так як є комбінованим видом туризму і включає елементи наступних видів: лікувально-оздоровчий, рекреаційний, спортивний аматорський, екологічний туризм.

Гірськолижний туризм – яскраво виражений сезонний вид туризму. За створення туристичного продукту гірськолижний туризм відноситься до капіталомістким і трудомістким видам туризму [25].

Даний вид туризму має цілий ряд особливостей, що відрізняють його від інших, більш простих, видів. Перш за все необхідно відзначити особливості засобів розміщення в гірськолижному туризмі. Розміщення передбачено в спеціалізованих готелях типу гірських шале, архітектурно вписаних в навколишній пейзаж.

Поблизу готелів обов'язкова наявність підйомників. Підйомники діляться на кілька типів: бугельні, крісельні, кабіна, гондольні. Готелі розташовані поблизу гірськолижних трас. За ступенем складності траси діляться на зелені, сині, червоні, чорні.

У гірськолижному туризмі велику роль відіграє асортимент додаткових послуг: послуги інструктора, прокат спорядження, «ski pass». Особливе значення для гірськолижного туризму має медичне страхування. Як правило, страхова премія в 2,5 рази більше, ніж при звичайних видах туризму. Незважаючи на те, що гірськолижний туризм відноситься до досить дорогим видам туризму, з кожним роком зростає число туристів, які захоплюються цим видом.

Гірськолижний туризм сьогодні активно розвивається як в нашій країні так і у країнах світу [29].

В Україні найпопулярніші місцевості для розвитку гірськолижного туризму знаходяться в Карпатах: Буковель, Яблуниця, Славське, Драгобрат, Боржавські полонини, гори Красія, Вишків та ін.

Функціонують чотири основні гірськолижні курорти: Буковель, Яблуниця, Славське та Драгобрат. Найпопулярніший з них Буковель. Він знаходиться в селі Поляниця Закарпатської області на висоті 900 м над рівнем моря* Назва цього гірськолижного курорту походить від гори (1129 м), на схилах якої він розташований.

Це найкраще технічно облаштований гірськолижний курорт країни. Загальна довжина його трас досягає 20 км, з яких близько 95 % забезпечені снігогенеруючим устаткуванням. Загальний перепад висот до 500 м. Важливою особливістю Буковеля є те, що всі лижні траси пов'язані між собою.

Буковель добре обладнаний бугельними і крісельними підйомниками. На схилах встановлені веб-камери, які забезпечують лижників інформацією в режимі он-лайн про стан погоди і особливості снігового покриву безпосередньо на трасах [7].

Важливою складовою сервісу є пункти прокату гірськолижного спорядження, дорослі і дитячі лижні школи, група інструкторів зі сноубордингу, бригада професійних рятувальників, забезпечених усім необхідним устаткуванням, аж до вертольотів.

Сніг, як правило, у Буковелі випадає рано і в значній кількості. Це один з найбільш природно збережених куточків Карпат з чудовим лікувальним кліматом, фітонцидною рослинністю, прозорим повітрям, дивовижними краєвидами, які позитивно впливають як на практично здорових, так і на хворих людей в усі пори року.

На межі Івано-Франківської і Закарпатської областей, неподалік від відомого Яблунецького перевалу із залізничним і автомобільним сполученнями, знаходиться гірськолижний центр Івано-Франківщини – Яблуниця. Тут побудовано 10 бугельних підйомників довжиною від 100 до 1100 м. Характерною особливістю цього курорту є розмаїття трас різного рівня складності і, мабуть, найзручніший під'їзд до них [9].

Гірськолижний курорт Славське бере початок ще з XVIII ст., коли Галичина належала Австро-Угорщині. Тут будувалися готелі, трамплін, кліматотерапевтична станція. Нині Славське відновлює славу гірськолижного курорту європейського значення. Тут на чотирьох горах прокладені гірськолижні траси, які не поступаються відповідним трасам Австрії і Швейцарії, працюють крісельні і бугельні підйомники. Славське – місце як для професіоналів, так і для аматорів, а також для проведення змагань.

Інтенсивно розвивається гірськолижний курорт Драгобрат. Він знаходиться в Рахівському районі Закарпатської області біля селища Ясиня. Це найвисокогірніша лижна база країни (1400 метрів над рівнем моря). Така висота, а також підковоподібна експозиція схилів масиву Свидовець дає змогу мати з листопада до травня стабільний сніговий покрив, потужність якого місцями досягає 5 м. Це створює просто ідеальні умови для сноубордистів. Є дитяча траса і три підйомники. Драгобрат – єдине місце в Україні, де можливе катання на сніжниках у червні та першій половині липня. Їх довжина досягає 500 м. [32]

Як і Буковель, Драгобрат має добре розвинуте сервісне забезпечення: прокат гірського спорядження і сноубордів, ресторани і колиби, дискотека,

кінозал тощо. Діє група інструкторів, траси освітлюються, планується будівництво сучасного готельно-рекреаційного комплексу.

Для розвитку лижного туризму необхідно:

- збільшити друк науково-популярних видань про Українські Карпати;
- продовжити маркування туристичних маршрутів у гірській місцевості;
- створити широко розгалужену мережу туристичних клубів і секцій туризму, а також за уніфікованою схемою розробити в кожній області одно-дводенні маршрути.

Пріоритетними завданнями з розвитку лижного туризму:

- маршрутного лижного туризму (на комерційній основі проводити початкову та середню туристичну підготовку із залікових походів I-II категорії складності)
- змагального лижного туризму (розширити кількість змагань; напрацювати технічні вимоги до спорядження тощо).

Розвиток лижного туризму як масового руху викликає необхідність розробки на науковій основі генеральної схеми розміщення зон туризму та організованого відпочинку в країні. Туристичне зонування території країни повинне передбачати не лише місця для будівництва туристичних установ, але і резервування територій для туристичних маршрутів, які є головним вмістом активного відпочинку.

Розглянемо більш детально географію одного з найбільш поширених у світі видів спорту – гірськолижного. Популярними місцями лижного відпочинку у світі є Австрія, Андорра, Франція, Швейцарія, Болгарія, Італія, Словаччина, Туреччина, Фінляндія, Швеція, Норвегія; менш популярними – Німеччина і США. Останнім часом здобувають прихильність Румунія, Чехія, Словенія, Іспанія, Канада. Розглянемо особливості популярних гірськолижних курортів у різних країнах світу в табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Світові центри гірськолижного туризму в різних країнах світу [44]

№ пп	Країна	Центри гірськолижного туризму
1.	Австрія.	Австрійські Альпи традиційно є популярними в аматорів цього виду спорту. Найбільш відвідувані курорти трьох австрійських провінцій: Зальцбургу, Тіролю і Каринтії. Крім того, туристи ідуть у Форларльберг і Штирію. Регіон Тіролю, розташований між гірськими масивами Альберг і Кітцбюель, найбільше насичений гірськими курортами. Рейтинг популярності тірольських курортів останніми роками незмінно очолює Майерхофен, розташований за 60 км від Інсбрука в долині ріки Циллер. Інсбрук — столиця Тіролю, місце проведення двох зимових Олімпіад — 1964 р. і 1976 р. Поблизу цього міста розміщено шість відомих гірськолижних районів: Хунгербург, Ігльс, Тулфес, Муттерс, Акзамер-Ліцум і Штубай. За 24 км від Інсбрука розкинувся тірольський Зеефельд, за 50 км — Кітцбюель, відомий у гірськолижному світі понад 80 років, один з елітних курортів Австрії. Тут у січні традиційно відбувається етап Кубка світу з гірських лиж. Одним із найбільш престижних курортів Австрії вважається Сан-Антон, тут 100 років тому був заснований перший в Австрії лижний клуб. Крім Сан-Антон, відомими курортами є Сан-Крістоф, Цюрз і Лех. Усі вони розташовані в гірському районі Арльберг. Також давно користуються популярністю в європейців регіони Пітцаль із відомим курортом Гальтюр і Отцаль з курортами Обергургль-Хохгургль і Зельден, курорти Бріксен і Зель регіону Кітцбюель.
2.	Андорра	Піренейські курорти Андорри дешевші за альпійські. Найбільш популярними в іноземних туристів є курорти Сольдеу — Ель-Тартер, Пас-де-ла-Каса — Грау-Руж, Паль-Арінсаль і Ордіно (Оріндо) — Аркаліс.
3.	Франція	Гірськолижні курорти Франції можна розділити на дві категорій: традиційні й сучасні. До традиційних, а це затишні гірські поселення, належать Мерібель у долині Труа Валле, Шамоні, розташований біля підніжжя Монблану, спортивний Валь д'Ізер та елегантний Межев. Сучасні лижні курорти з'явилися в 50-ті роки ХХ ст. До них належать Куршевель, Валь Торгне, Ла Плань, Тінь, Аворіаз, Лек Арк, Ле дез Альп, Шамрус, Ізола-2000.
4.	Швейцарія	Сталим попитом іноземних туристів користуються курорти Церматт, Кран-Монтана, Віллар, Гріндельальд, Давос, Лейкербад, Санкт-Моріц.
5.	Болгарія	У цій країні функціонують чотири найбільших гірськолижних курорти: Боровець, розташований у гірському масиві Ріла, Пампорово в масиві Родопи, Банско в масиві Пірін і Алеко на горі Витоша поруч із Софією.

Продовження табл. 1.2

6.	Італія.	Ця країна має кілька десятків гірськолижних центрів. Найбільш популярним є район Доломітових Альп за 150 км на північ від Венеції: центри Кортіна-д'Ампеццо, Кронплатц, Альта-БадЧя, Валь-Гардена, Валь-ді-Фасса, Арабба, Альта-Пустерія, Сан-Мартіно, Валеїдзарко. Не менш відомою є область Альта-Вальтеліна, розташована на півночі від знаменитого озера Гарда, на кордові з Австрією і Швейцарією*. Найбільш знані центри Борміо, Санта-Катерина, Сан-Коломбо і Пассо-Стельвіо. Область Валле д'Аоста розташована в західній частині Італії і межує з Францією і Швейцарією. Тут відомими гірськолижними центрами є Курмайор, Ле-Туїль, Червінія.
7.	Словаччина	Ця країна має кілька міжнародних гірськолижних центрів. У Низьких Татрах розташований курорт Ясна, у Високих Татрах — Штребське Плесо, Старий Смоковець, Татранська Ломниця. Популярність Словаччини зумовлена порівняно низькими цінами на відпочинок і обслуговування.
8.	Туреччина.	У цій країні гірськолижний спорт відносно молодий, але курорти, розташовані на схилах Північних Анатолійських гір, стають дедалі популярнішими. Найбільш відомими курортами Туреччини є Улудаг, Паландокен, Саракамиш, Каргалкайя.
9.	Фінляндія	Гірськолижники — як початківці, так і професіонали, надають перевагу Фінляндії. Лижні центри Фінляндії популярні серед туристів, які ще не вміють кататися з високих гір. Тут існує понад 120 лижних центрів. Найбільш відомими є Талма, Віхті, Мессіля в околицях Гельсінкі, а також північні курорти: Вуокатті, Рука, Сааріселкя, Леві у Лапландії, Юлляс, Куусамо.
10.	Швеція.	Гірськолижні курорти Швеції популярні серед європейців. Найбільш відомі лижні центри Оре і Селен.
11.	Норвегія	Основні гірськолижні центри розташовані на півдні країни: відомий олімпійський Ліллекхаммер, Гейло і Хемседал
12.	Польща.	Польща має кілька найбільших зимових міжнародних курортів: Закопане біля підніжжя Татрів; у районі високогірного судетського масиву Карконоше два невеликих, проте популярних курорти — Шкляр-ска-Поремба і Карпач.
13.	Румунія	Всесвітньо відомі гірськолижні центри Румунії розташовані в районі Південних Карпат у долині Прахови. Це Сіная за 124 км від Бухареста, біля підніжжя гір Фурніка і Пятра Арсе, Пояна Брашов біля підніжжя гір Постевару і Предял.
14.	Чехія	Крім лікувально-оздоровчих і екскурсійних турів, Чехія може запропонувати катання на гірських лижах у районі гір Крконоше, на зимових курортах Шпіндлеров Млін і в спортивному центрі Гарахов у західній частині гір, а також на курорті Пец під Снежкою у східній частині Крконоше.
15.	Німеччина	Зимові курорти Німеччини розташовані на півдні країни, у Баварських Альпах. Найбільш відомими і популярними серед іноземних туристів є альпійські курорти Берхтесгаден, Гарміш-Партенкірхен і Обер-стдорф. У Гарміше працює багатофункціональний Олімпійський льодовий палац.

Продовження табл. 1.2

16.	США	Історія американських зимових курортів почалася 1935 р., коля з'явився перший такий курорт "Сонячна долина". Сьогодні можна назвати три великих регіони, в яких розташувалося понад 50 гірськолижних центрів. На східному узбережжі, поблизу Вашингтона, Нью-Йорка і Бостона, в невисоких Аппалачських горах працюють Кілінгтон, Страттон, Окемо, Стоув, олімпійський Лейк-Плесід та ін. Друга група курортів розташована в Скелястих горах, майже в центрі країни, у штатах Колорадо (Вейл, Аспен, Брекенрідж, Кістоун) та Юта (Парк-Сіті, Дир-Веллі, Сноу-берд). Третя група зимових гірськолижних центрів зосереджена на західному каліфорнійському узбережжі: олімпійський курорт Скво-Веллі, курорти озера Техо (Нозстар, Хевенлі та ін.).
17.	Словенія	Найбільш популярні серед лижників зимові курорти Краньска Гора за 90 км від Любляни, Бохін на високогірному плато Вогел, Блед на гірському альпійському озері, Крвавець у Кам'янистих Альпах, Бовець на горі Канин, а також курорти Рогла, Церкно.
18.	Іспанія	Для занять гірськими лижами тут придатні кілька регіонів, які активно відвідують іноземні туристи. У центральній гірській системі, що розташована в районі Мадрида, — Сеговії (Сьєрра-де-Гвадарама) функціонують станції Ла-Пінілья, Валькотос, Вальдески, Навасеррада. В Іспанії знаходиться найпівденніший в Європі гірськолижний регіон Сьєрра-Невада.
19.	Канада	Канада — країна елітних гірськолижних курортів. У її західній частині розташований новий величезний гірськолижний центр Уїстлер. За 40 хв. їзди від Калгарі знаходиться гірськолижний центр Банф.

Безліч гірськолижних курортів у різних країнах розвиваються і модернізуються. Однак через низку несприятливих зовнішніх факторів вони не користуються великою популярністю в іноземних туристів, їх відвідують переважно місцеві жителі. Наприклад, є найбільші гірськолижні курорти Фарайя Мзаар і Лак лук у Лівані, єдиний невеликий гірськолижний курорт на північному сході Ізраїлю, в районі Голанських висот на кордоні із Сирією біля підніжжя гори Хермон на висоті 1600-2100 м. В Індії міжнародну популярність має курорт Аули в Гархвалі. Нові лижні центри створені нещодавно в гірському штаті Уттар Прадеш. У цій країні функціонують також курорти Кедар, Кантха, Куш Кальян [19].

Отже, гірськолижні курорти – це дуже складна система, яка окрім відповідного ресурсного потенціалу повинна включати ще багато різних засобів туристичної інфраструктури в тому числі специфічної. Тому потрібно

стимулювати розвиток об'єктів туристичної інфраструктури, розрахованих на так званого підготовленого споживача (готелі і мотелі різних класів, колиби, туристичні бази поблизу основних гірськолижних курортів, пункти прокату гірськолижного спорядження). Гірськолижний туризм в Україні має доволі широкі перспективи розвитку, адже в Україні наявні значні природні ресурси. Задля подальшого розвитку треба прикласти якомога більше зусиль з боку держави, поєднати в розвитку гірськолижного туризму світовий досвід та національні особливості та власні інновації. Лише за таких умов гірськолижний туризм зможе зайняти достойне місце не лише в структурі туристичної галузі України, а й на світовому ринку туристичних послуг.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ДЕСТИНАЦІЇ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ СЛАВСЬКЕ, ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика туристичного потенціалу досліджуваної дестинації

Площа території Львівської області становить 21,8 тис. км², а протяжність з півночі на південь складає 250 км [18]. Така витягнутість зумовлює природну зональність ландшафтів: поліських – з хвойними лісами і болотами, подільських і передгірських – з широколистяними лісами і степовими ділянками, карпатських – з гірськими лісовими просторами. Крім того, територією Львівщини пролягає головний європейський вододіл, що розмежовує басейни Балтійського і Чорного морів. Завдяки вододільному розміщенню на Львівщині беруть початок одні з найбільших річок Центрально-Східної Європи: Дністер (басейн Чорного моря) і Західний Буг (басейн Балтійського моря).

На півдні області простяглися мальовничі гірські ландшафти Українських Карпат з абсолютними висотами до 1405 м. Центральна частина області розташована на Подільській височині. Її західними відгалуженнями виступають горбогір'я Розточчя й Опілля. Північна частина краю лежить на низовинній пологохвилястій Буго-Стирській рівнині.

В області висока лісистість налічено понад 400 об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема заповідник «Розточчя», національні парки Яворівський і «Сколівські Бескиди», 23 заказники, 240 пам'яток природи, 55 парків – пам'яток садово-паркового мистецтва.

Львівщина традиційно була областю, де перспективи туристично-рекреаційної індустрії були і залишаються одними з найкращих в Україні. природно-ресурсний та історико-культурний потенціал у поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи та існуючий багаторічний досвід і напрацювання у сфері рекреації є достатньо вагомою

передумовою пріоритетного розвитку системи санаторно-курортного лікування, туризму та відпочинку, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземного контингенту [26].

Дані щодо туристичних потоків Львівської області протягом кількох останніх років подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Туристичні потоки у Львівській області у 2012-2017 рр. [47]

Роки	Кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності	Із загальної кількості туристів			Кількість екскурсантів
		Іноземні туристи	Туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	Внутрішні туристи	
2012	153 939	9 894	102 340	41 705	56 045
2013	128 709	12 955	81 000	34 754	17 974
2014	124 013	19 033	63 706	41 274	33 508
2015	188 520	16 162	131 530	40 828	22 184
2016	92 128	2 015	61 465	28 648	26 901
2017	112 472	3 057	60 830	48 585	15 002

Отже, як можна побачити з даних наведених в табл. 2.1. не дивлячись на кризові явища в сучасному світі, туристичні потоки в Львівській області у 2017 році зросли порівняно з 2016, але значно знизилась в порівнянні з 2015 роком. Кількість іноземних туристів за 2012-2017 роки була найменшою у 2016 р. і становила 2015 осіб. Річний обсяг туристичних потоків з 2012 до 2017 року коливався в межах 90-100 тис. осіб – це тільки тих, хто обслуговувався суб'єктами туристичної діяльності. Кількість туристів-громадян України, що виїжджали за кордон впродовж 2012-2017 роки, була найбільшою у 2015 р. і становила 131530 осіб. Цей показник, порівняно з попереднім роком, зріс у 2 рази (63706 осіб), а з наступним роком впав у 2 рази (61465 осіб). Щодо екскурсантів у Львівській обл., то їх кількість була найвищою у 2012 р. і становила 56045 осіб, а найнижчою у 2017 р. (15002 осіб). У 2016 р. цей показник становив 26901 особа, що в 1,2 рази вищий, ніж у 2015 р. (22184 ос.)

У таблиці 2.2. наведено інформацію, щодо кількості туристів, за класифікацією видів туризму у Львівській області.

Розподіл туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності, за метою поїздки та видами туризму (осіб) [47]

	2015				2016				2017			
	Усього обслуговано туристів	в'їзних (іноземних) туристів	виїзних туристів	внутріш ніх туристів	Усього обслуговано туристів	в'їзних (іноземних) туристів	виїзних туристів	внутрішніх туристів	Усього обслугован о туристів	в'їзних (іноземних) туристів	виїзних туристів	внутрішніх туристів
Усього	188 520	16 162	131 530	40 828	92 128	2 015	61 465	28 648	112 472	3 057	60 830	48 585
служба, ділова, навчання	953	165	224	564	84	7	65	12	842	-	24	818
дозвілля, відпочинок	160 026	8 834	130 880	20 312	74 168	559	61 390	12 219	86 240	769	60 565	24 906
лікування	26 152	7 163	12	18 977	17 399	1 449	-	15 950	24 231	2 288	1	21 942
спортивний туризм	812	-	367	445	363	-	8	355	397	-	56	341
спеціалізован ий туризм	91	-	47	44	-	-	-	-	66	-	-	66
інше	486	-	-	486	114	-	2	112	696	-	184	512
Діти віком 0- 17 років	20 200	1 403	16 162	2 635	11 450	34	9 598	1 818	9 148	8	5 641	3 499

Аналізуючи дані, представлені в табл. 2.2. варто зауважити, що найбільшу частку в загальному обсязі становлять туристи які прибули до Львівської області з метою дозвілля і відпочинку. До цього виду входить екскурсійний, пізнавальний, гастрономічний, подієвий туризм і т. і. Такі дані зумовлено наявністю у Львівській області значної кількості історико-культурних об'єктів, подієвих, та ресурсів гастрономічного туризму (тематичні ресторани, кав'ярні, шоколадні, кондитерські), які є цікавими для туристів.

Розвитку туризму в Львівській області сприяє багато чинників, зокрема вигідне географічне положення, багатий природно-ресурсний та історико-культурний потенціал. Львівщина є однією з тих областей, де перспективи туристично-рекреаційної індустрії є одними з найкращих в Україні. На території Львівщини є понад 4000 пам'яток історії та культури, значна частина яких є у Львові – культурній столиці України [49].

Тому, на нашу думку, одним з найкращих видів бізнесу, який можна вести у Львові та області, є туристичний бізнес. В наш час туристична діяльність представлена підприємствами сфери обслуговування, організаціями, діяльність яких спрямована на задоволення туристичних потреб споживачів. Існуючи в умовах конкуренції всі ці підприємства намагаються покращувати якість надання туристичних послуг, що сприяє збільшенню попиту на них. Львівщина має передумови для перспективного розвитку культурно-пізнавального, науково-освітнього, релігійного, лікувально-оздоровчого, мисливського, екологічного, ділового, спортивного та екскурсійного туризму. Важливим є сказати є те, що бурхливого розвитку на території Львівщини набуває сільський (зелений) туризм, який є порівняно дешевшим з іншими видами. Згідно офіційних даних на території області нараховується понад 250 власників агроосель [50].

Об'єктивно оцінюючи туристичні можливості Львівщини, можна зробити висновок, що область має передумови для перспективного розвитку культурно-пізнавального, лікувально-оздоровчого, гірськолижного,

природничо-пізнавального, науково-освітнього, релігійного, мисливського, сільського, екологічного, водного, етнічного, спортивно-оздоровчого, ділового, відпочинково-розважального, активного, екскурсійного туризму.

Сьогодні туристична галузь представлена сукупністю підприємств сфери обслуговування та інших підприємств і організацій, діяльність яких спрямована на задоволення попиту на туристичні товари і послуги, працює в умовах жорсткої конкуренції, розширюючи як національний, так і міжнародний туристичний ринок. Будучи сферою економічної діяльності туризм з одного боку визначається попитом споживання послуг клієнтами, з іншого – належить до товарів і послуг, що створюються з метою задоволення цього попиту [28].

В Україні туризм представлений сферою застосування ринкових механізмів, джерелом поповнення місцевого та державного бюджетів, являється засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку й оздоровлення населення. А природно-ресурсний потенціал у поєднанні з вигідним географічним положенням є достатньою передумовою розвитку цієї галузі у Львівській області.

Львівщина традиційно була областю, де перспективи туристичної індустрії були і залишаються одними з найкращих в Україні. Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал у поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи та існуючий багаторічний досвід і напрацювання у сфері рекреації є достатньо вагомою передумовою пріоритетного розвитку системи санаторно-курортного лікування, туризму та відпочинку, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземних туристів [26].

Варто також зазначити, що область входить до п'ятірки найбільш привабливих та популярних туристично-рекреаційних регіонів України. На території Львівщини понад 4000 пам'яток історії та культури, значна частина яких (понад 2000) зосереджена у Львові – місті світової культурної спадщини

ЮНЕСКО, а також у містах Жовкві, Белзі, Бібрці, Золочеві, Жидачеві, Самборі, Дрогобичі [13].

У структурі рекреаційних ресурсів області 70% припадає на ресурси відпочинку і туризму і 30% - на ресурси санаторно-курортного лікування.

Різноманітність природних умов і багатство еколого-рекреаційних ресурсів Львівщини створюють сприятливі умови і для розвитку екологічного туризму. Загалом у Львівській області нараховують:

- 1 природний заповідник «Розточчя», площею у 2084,50 га (див. додаток 3, рис 1);
- 2 національних природних парки – «Яворівський» (7078,600 га) та «Сколівські Бескиди», 35684 га (див. додаток 3, рис 2);
- 3 регіональних ландшафтних парки – «Верхньодністровські Бескиди» (8536 га), «Надсянський» (19428 га) та «Знесіння», площею 312,100 га (див. додаток 3, рис 3);
- 37 заказників;
- 176 пам'яток природи;
- 48 заповідних урочищ;
- 261 парк-пам'яток садово-паркового мистецтва;
- 3 ботанічні сади та 1 зоологічний парк [44].

За наявністю рекреаційних ресурсів Львівська область займає одне з провідних місць в державі.

Природні рекреаційні ресурси Львівщини представлені лікувальними мінеральними водами, лікувальними грязями, озокеритом, кліматичними, водними, лісовими.

Сьогодні в структурі туристичного потенціалу Львівщини провідне місце займають природні та історико-культурні ресурси. Багатий природно-рекреаційний потенціал Львівської області представлений лікувальними грязями, мінеральними водами, озокеритом, водними та лісовими ресурсами.

Частка природно-рекреаційного потенціалу Львівщини в Україні складає 6,5 %. У Львівській області існує велика рекреаційна мережа закладів

та підприємств, кількість яких залишається майже незмінною. Заклади відпочинку представлені пансіонатами, базами, установами 1-2 денного перебування. У сфері санаторно-курортного обслуговування діє 81 санаторій та пансіонат. Інфраструктура туристичної галузі включає: 124 санаторно-курортних заклади, 500 садіб зеленого туризму, 300 закладів проживання, 280 закладів харчування, 12 туристично-інформаційних центри, понад 162 державних і громадських музеїв та галерей, 10 театрів, інші туристичні й відпочинкові заклади, 320 архітектурних пам'яток, 37 природних комплексів. В області надають послуги з підготовки фахівців туристичного супроводу 8 організацій, працює 3 консульські установи, близько 20 туристичних громадських організацій. Туристичні послуги надають 400 туристичних підприємств. Туристично-екскурсійні маршрути обслуговують близько 900 кваліфікованих екскурсіводів та гідів-перекладачів [11].

На території Львівської області розташовані курорти Трускавець, Східниця, туристичною родзинкою яких є мінеральна вода «Нафтуса». В зоні поширення лікувальних розсолів з високим вмістом сульфатів розташований курорт «Моршин». Лікувальні торф'яні грязі Львівщини представлені Немирівським, Велико-Люблінським та Моршинським родовищами, що повністю задовольняють потреби відвідувачів на їхніх курортних базах. Бориславське родовище озокериту, що розташоване у Львівській області, є найбільшим в Україні. Велика мережа річок з яких найбільші Дністер, Західний Буг, Стрий, є придатними для активних видів відпочинку та оздоровлення. Різноманітність природних умов і багатство рекреаційних ресурсів Львівщини створюють сприятливі умови для розвитку екологічного туризму.

Підсумовуючи, ми можемо сказати, що природний рекреаційний потенціал Львівської області є досить потужним, проте його використання є не завжди ефективним.

Говорячи про історико-культурні рекреаційні ресурси варто сказати, що вони представлені широким хронологічним періодом від Княжої Доби

до середини ХХ століття. Львівська область є найбільшою в Україні за кількістю, різноманітністю та ступенем збереження архітектурної спадщини. В області взято під охорону близько 4000 споруд різних періодів, основна частина споруд 2500 тис. зосереджена у Львові. Існує велика кількість туристичних маршрутів, одним з найпопулярніших вважається «Золота підкова», що охоплює Олеський, Золочівський та Підгорецький замки.

Львівщина має достатню розвинуту інфраструктуру і головним культурним та транспортним центром є м. Львів. Розвиток інфраструктури Львівської області визначається низкою документів, головними серед яких є Стратегія розвитку Львівщини та Схеми планування території Львівської області. Незважаючи на високий стан розвитку окремих компонентів інфраструктури, її загальний стан, на нашу думку, не відповідає світовим стандартам. Особливо це стосується рекреаційної та транспортної системи, що уповільнює розвиток регіону. Покращення ситуації вимагає великих інвестицій радикальних рішень, пошуку альтернативних джерел фінансування. Для прикладу візьмемо місто обласного значення Новий Розділ, яке колись було промисловою столицею Західної України. На прикладі цього міста ми можемо побачити, як за допомогою іноземних інвестицій можна привабити велику кількість туристів та інвесторів, які будуть зацікавлені у розвитку міст Львівського регіону. Промисловий парк, який планують відкрити в майбутньому принесе великі прибутки місту, збільшить потік відвідувачів і створить нові місця рекреаційного відпочинку [16].

На Львівщині санаторно-курортна справа є одним з найдавніших видів рекреації, яка в ринкових умовах сьогодення зазнає якісних структурних змін – з'являються оздоровниці найвищого європейського зразка.

Цілющі властивості оздоровчих та СПА-курортів області застосовують при лікуванні та профілактиці серцево-судинних захворювань, органів травлення, нирок, обміну речовин, опорно-рухового апарату, шкірних та

інших захворювань. Послуги з лікування та реабілітації у санаторіях області надають кваліфіковані фахівці з багаторічним стажем.

Кліматичні умови Карпат є комфортними для організації зимових видів рекреації, зокрема для активного відпочинку на гірськолижних курортах Львівщини – с. Славське, с. Тисовець, с. Орявчик, с. Волосянка. Туристична інфраструктура гірськолижних курортів налічує безліч різноманітних послуг для туристів та гостей Львівщини [16].

Для здорового активного відпочинку на Львівщині набуває все більшої популярності велотуризм, водний туризм а також сільський зелений туризм. Затишний сімейний відпочинок подалі від галасливого міста, цілюще повітря запропонують туристам гостинні сільські садиби Львівщини.

Попри всі позитивні фактори, які сприяють розвитку туристичної галузі існують і негативні, впливу яких потрібно позбуватись.

Сильні та слабкі сторони туристичної індустрії Львівщини наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Переваги та недоліки туристичного потенціалу Львівської області [16]

Переваги	Недоліки
Близькість до Європи. Сприятливі природно-кліматичні умови. Вигідне транспортно-географічне положення. Наявність природних та рекреаційних ресурсів. Визначні історичні та культурні пам'ятки. Наявність організацій, які сприяють розвитку туризму. Велика санаторна-курортна база. Наявність конкуренції у туристичній сфері.	Низький розвиток інфраструктури. Нераціональне використання туристично-рекреаційного потенціалу. Туристична інфраструктура не відповідає світовим стандартам. Малий інтерес влади до розвитку туризму. Неефективне використання природних та культурно-історичних ресурсів. Нестабільний розвиток економіки. Низький рівень знань про туризм серед населення і слабка реклама. Мале інвестування в розвиток туризму.

Особливо привабливими для туристів Львівського регіону є туристично-екскурсійні подорожі. На території області діє більше 50 туристичних маршрутів, найцікавішими з яких є маршрут замками та

руїнами замків “Золота підкова Львівщини”, маршрут збереженими старожитними монастирсько-храмовими комплексами “Срібне кільце Львівщини”, “Карпатські легенди”, “Місцями Бравого вояка Швейка”, “Львів – перлина Європи”, водний маршрут “Сплав по Дністрі”, “Середньовічний Львів”, “Сім чудес Львова” [47].

Отже, для того, щоб туризм дійсно успішно розвивався і міг вести конкуренцію не тільки на внутрішньому, а й на міжнародному ринку, потрібно об’єднати зусилля міських та сільських органів управління, молодіжних та туристичних організацій, підприємств, щоб вести політику за якої туристична діяльність могла б максимально розвиватись.

За видами і формами туристичного обслуговування, характером територіальної організації галузі та наявним потенціалом розвитку туристичної індустрії Львівщина займає провідну позицію не лише в Карпатському регіоні, а загалом й у рейтингу туристично найпопулярніших регіонів України та Центрально-Східної Європи оскільки в області існують сприятливі соціально-економічні передумови організації і розвитку промислового туризму. Аналіз рекреаційної інфраструктури дає підстави для високої оцінки перспективності та економічної доцільності перетворення Львівщини у туристично-оздоровчий регіон загальноєвропейського значення.

2.2. Дослідження DESTИНАЦІЇ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ СЛАВСЬКЕ, ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Славське (діалектне Славсько) – селище міського типу у Сколівському районі Львівської області, що є центр Славської селищної об'єднаної територіальної громади.

Селище Славсько розташоване глибоко в Українських Карпатах за 23 км від м. Сколе, в мальовничій долині річки Опір та її правої притоки Славки, серед покритих лісами та полонинами хребтів Бескидів та Горганів, на схилах гір Тростяна (1235 м над рівнем моря), Ільзи (1066 м), Писаної або Довбушанки (1236 м), Менчела (1014 м), які оточують селище з усіх боків. На північ від селища височить гора Клива (1069 м).

Населення Славська зростає. Якщо в 1787 році у селі було 148 дворів, в 1820 – 173, то в 1880 – 237, а число населення досягло 1280 чоловік. У 1900 році кількість дворів зростає до 302, а населення – до 1672 чоловік.

На території Славська знайдено крем'яні знаряддя епохи неоліту. На думку українського історика Венедикта Площанського, перші поселенці на території села появились близько 10 століття.

Що ж до походження назви села та річки Славки, найбільш ймовірно, що вона походить від прізвища «славні», яке отримали у населення навколишніх місць за їх участь у походах дружинники князя Святослава Володимировича, вбитого над Опором між Сколем і Гребеновим під час князівських міжусобиць (в 1015 році). За переказами, що передаються тут з покоління в покоління, дружинники князя Святослава, котрі залишилися в живих, не повернулися в рідні місця, а оселилися в горах над Опором, зокрема біля впадіння в нього річки Славки [15].

Вперше Славсько згадується в документальних джерелах 1483 року як вже існуюче поселення. В записках Перемиського земського суду згадується, що шляхтич Іванко із Криниці письмово оформив право своєї дружини Марусі на половину його майна в Криниці і Славську Перемиської округи.

Після встановлення панування шляхетської Польщі селяни Славська обкладаються все зростаючими податками і повинностями. Нерідко ватаги шляхтичів та їх прислужників чинили набіги на села, палили й грабували, калічили і вбивали підданих своїх противників.

Нестерпний феодальний гніт змушував селян ставати до боротьби. Чимало верховинців вступало в загони опришків, які понад три століття наводили жах на шляхту та її прислужників. Зокрема в районі Бескидів майже протягом десяти років (1671-1681) вів боротьбу опришківський загін, очолений колишнім пастухом Андрієм Дзигановичем. На горі, що височить поблизу селища, в печері знаходили притулок опришки Олекси Довбуша (звідси і нинішня назва гори – Довбушанка).

Після першого поділу Польщі Галичина входить до складу імперії Габсбургів (з 1804 року – Австрійської імперії). З 1820 року Славсько належить польському графу Потоцькому, який посилює нещадну експлуатацію селян.

Доведені до відчаю злиднями, безправ'ям та панською сваволею жителі Славська та інших навколишніх сіл взяли активну участь у антифеодальному повстанні 1824-1826 рр. на Сколівщині, яке привернуло увагу ще Івана Франка та Миколи Устияновича. 1901 року завершено спорудження нової церкви за проектом Василя Нагірного. 10 липня того ж року її освятив митрополит Андрей Шептицький [27].

В останній чверті XIX століття через Славсько було прокладено залізницю, яка з'єднала Сколе з Мукачевим. Перший поїзд по цій лінії пройшов 4 квітня 1887 року.

У 1934-1939 рр. Славсько було адміністративним центром Славської гміни (волості). У 1939–1941 та 1944–1959 рр. було центром Славського району.

Туристичний бізнес у Славську розпочали підприємці Гредлі, які у 19 столітті влаштували тут готелі та кліматотерапевтичну станцію. У 1920-х – 1930-х роках Гредлями і Шмідтами були споруджені гірськолижні витяги і

трампліни на горах Погар та Ільза. Найбільшого туристичного розвитку Славське набуло у 1970-х - 1980-х роках, коли було споруджено понад 10 витягів та засновано спортивні гірськолижні школи.

У селищі працюють заклади харчування (кафе, ресторани, гриль-бари, швидка їжа), готелі, аптеки, магазини, лікарня.

У період водопілля та паводків річка Опір стає придатною для заняття водним туризмом та рафтингом.

За сприяння місцевої влади, компанії «Спортивні та культурні ініціативи» (СКІ) та інвесторів у селищі проходить міжнародний рок-фестиваль «Славсько Рок».

У рамках заявки Львова на проведення Олімпійських ігор 2022 року у Славську планували провести змагання зі сноубордингу.

Основними лижними трасами є:

- Гора Тростян (1235 м) – найвідоміший комплекс серед любителів та професіоналів лижного спорту;
- Гора Погар (857 м) – порівняно невеличка гора, працює двохмісний крісельний підйомник, розташована недалеко від самого містечка, поблизу розташовані кілька барів. На Погарі ще у 1896 році, за Австро-Угорщини, був збудований перший у Славську підйомник на кінній тязі.
- Гора Кремень – на горі розташовані «Політех» і «ФМІ» – найлегші та найпологіші траси, розташовані близько від містечка.
- Гора Менчіл (Варшава) – гора поблизу села Грабовець, де є низькі ціни на витяги та житло. На початку траси знаходиться досить пологого поличка, де можуть тренуватись недосвідчені, існує декілька варіантів спуску, серед яких – по трубі [27].

Місцевими пам'ятками, що мають туристичне значення у Славську є :

- Печера «Писана криниця» - геологічна пам'ятка природи, яку народні легенди пов'язують з опришківським ватажком О. Довбушем;
- Пантеон. Могила воїнів УПА і жертв національно-визвольного руху 1940-1950-х рр.;
- Церква Успіння Пресвятої Богородиці (1901).

Більшість відпочиваючих їдуть у Славське заради катання. Але відпочинок в Славському передбачає і інші види дозвілля. Більшість спокійних розваг розташовується на території готелів: сауни, більярд, настільний теніс, бари. Окрім цього популярні:

- Катання на саних в упряжці;
- Кінні прогулянки верхи;
- Піші прогулянки по горах;
- Катання на снігоходах.

Отже, природне розташування хребтів Бескидів та Горганів навколо Славська створили унікальний місцевий мікроклімат. Прекрасні ландшафти з вічнозеленими хвойними лісами є основою повноцінного відпочинку і оздоровлення. Завдяки величним вершинам гір, могутнім лісам, чистому повітрю, а також розвиненій інфраструктурі, відпочинок у Славську став одним з найпривабливіших варіантів зимового і літнього відпочинку в Карпатах. Гірськолижний туризм – один з найпопулярніших напрямків у сфері активного зимового туризму у селищі Славське, що є одним з найпопулярніших курортів Українських Карпат.

2.3. Ресурсне та інфраструктурне забезпечення дестинації гірськолижного туризму Славське, Львівської області

Славське на сьогодні є досить потужним та конкурентоспроможним центром гірськолижного туризму в Україні. Славське – селище міського типу, яке розташоване в Сколівському районі Львівської області на висоті 590 метрів над рівнем моря. Славське відоме як гарне місце для літнього, зимового відпочинку та як гірськолижний курорт.

Курорт Славське в зимовий період, з появою першого снігу, збирає тисячі любителів гірськолижного спорту. В селищі Славське регулярно проводяться щорічні чемпіонати з гірськолижного спорту, зокрема й міжнародні. Завдяки різноманітності трас, довгому сніговому сезону на північних схилах, гарним краєвидам та зручному транспортному сполученню з кожним роком курорт стає все більш популярним серед прихильників активного зимового відпочинку.

На кожній горі Славського влаштовано підйомники (рис. 2.1.)

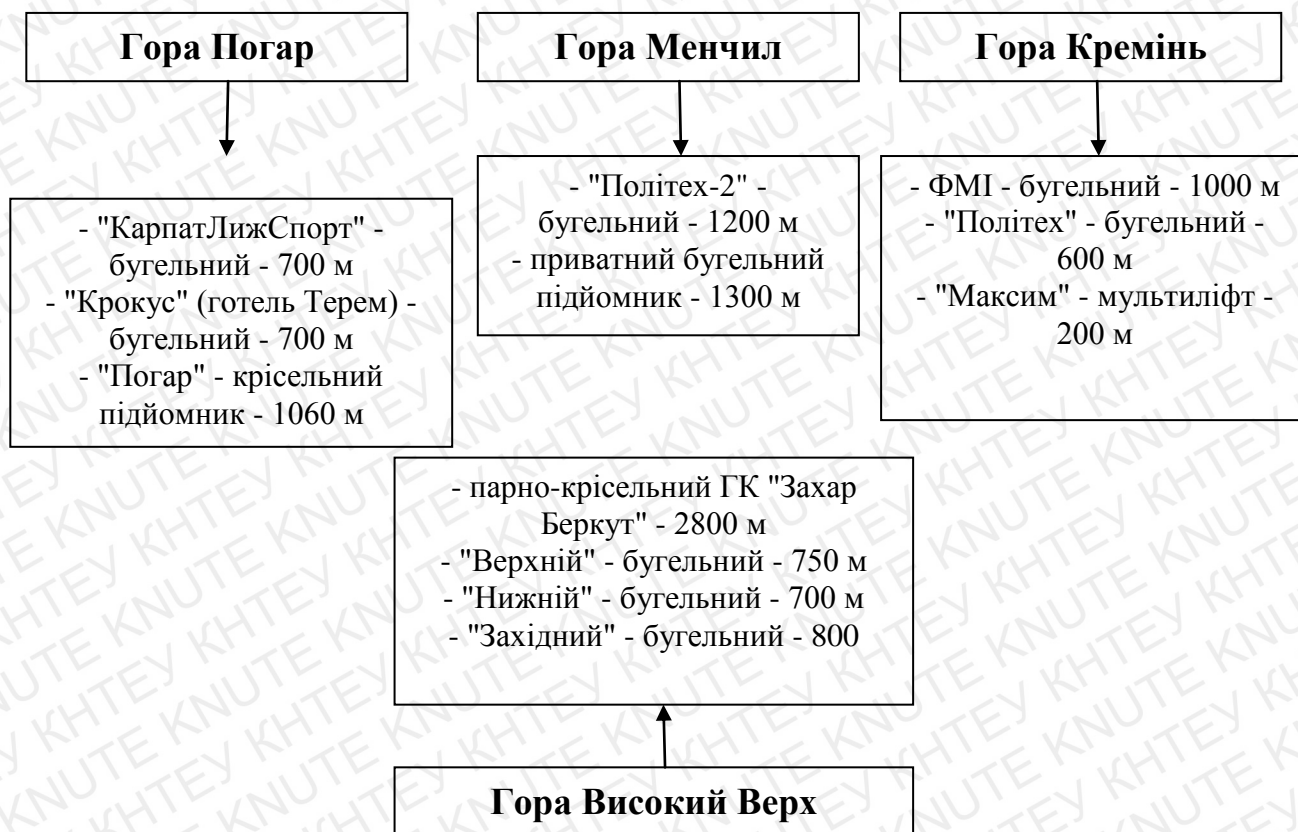

Рис 2.1. Забезпеченість гірськолижних трас курорту Славське підйомниками

Основа стабільного розвитку гірськолижного туризму – забезпеченість дестинації трасами для катання, розглянемо особливості гірськолижних трас курорту Славське в табл. 2.4. =

Таблиця 2.4.

Опис трас гірськолижного курорту Славське

№	Траса і її особливості	Ціни на підйомники
1.	На горі Тростяні (1232 м), яка розташована в 2-х км від центру Славського, 11 трас загальною протяжністю 22 км для лижників будь-якого рівня підготовки, в тому числі 6 міжнародних гірськолижних трас, затверджених Міжнародною федерацією лижного спорту (FIS).	Крісельна дорога в 2 сторони - 210 грн + заставу за картку 30 грн. Ціна денного абонементу на всі підйомники Тростяна становить: 450 грн (+ заставу 30 грн) - з 11.01 по 28.02; 530 грн (+ заставу 30 грн) - з 25.12 по 10.01.
2.	Гора Погар (857 м), розташована в 1-м км від центру Славського: - 1 траса, класифікована як траса для спортсменів і любителів, має систему штучного засніження, ратрак	Ціна 1 підйому - 30 грн; півдня катання - 200 грн; повний день (9.00-16.45) - 300 грн. Для дітей від 6 років - 50% знижка, дітям до 6 років - безкоштовно. Оглядовий підйом без спорядження: дорослий - 60 грн; дитячий - 40 грн.
3.	Гора Кремень (Політех) має 3 траси для любителів, початківців та дітей	Підйом на машині УАЗ або на бугелі на гору - 12 гривень з людини.
4.	Гора Високий Верх (+1243 м), розташована в с. Волосянка в 6-ти км від центру Славського: - 9 трас різного рівня складності	Підйомники: парно-крісельний (довжиною 2800 м) і три бугельних (менше кілометра кожен). Вартість пропуску на підйомник на цілий день (9.00-16.30) - 400 гривень (дорослий), 200 (дитячий); у вихідні та святкові дні - 500 гривень (дорослий), 250 (дитячий). Оглядова поїздка на підйомнику без спорядження для дорослого - 80-100 грн, для дітей - 50-70 грн.

Розглянемо карту гірськолижних трас селища Славське на рис. 2.2.

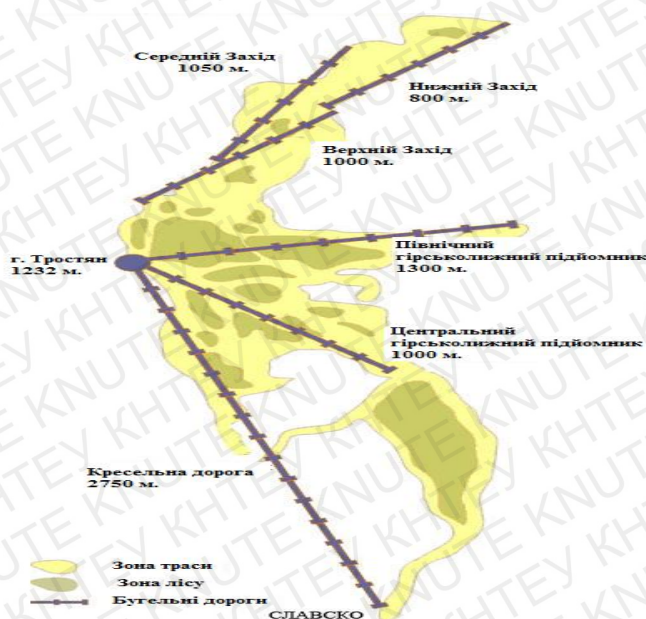

Рис 2.2. Карта гірськолижних трас селища Славське

Розглянемо інфраструктурне забезпечення потреб споживачів гірськолижного туризму в с. Славське в табл. 2.5.

Дані табл. 2.5. вказують на те, що в с. Славське існує сучасна інфраструктура, здатна забезпечити вимоги туристів. Тому, огляд питань розвитку та вдосконалення потенціалу даної DESTИНАЦІЇ гірськолижного туризму виявляються важливими в сучасних умовах стратегічного розвитку туризму в Україні.

Спортивне спорядження можна взяти в пунктах прокату або купити. Котеджі та приватний сектор теж мають прокат спорядження. Прокат лижного комплекту – 50-150 грн. в день, сноубордів – від 70 грн. Прокат санок – 30 гривень.

Наступним важливим елементом інфраструктури є забезпеченість гірськолижного курорту Славське готелями та іншими закладами розміщення, що відповідають потребам туристів. Розглянемо заклади розміщення гірськолижного курорту Славське та їх особливості в табл. 2.6.

Отже, у гірськолижному курорті Славське пропонується житло декількох видів – готелі, приватний сектор, котеджі. Ціни кімнат залежать від ступеня їх комфорту і сезону. Різниця у вартості одних і тих же апартаментів в червні і перших числах січня може відрізнятись на 30%. Заселення в номер будь-якого готелю в Славському – гарантія затишної кімнати, гідних умов проживання, розваг, ввічливості персоналу. Таке проживання на гірськолижному курорті буде найдорожчим, але і найкомфортнішим. Одномісний номер в середньому коштує 350 гривень, до вартості як правило включено сніданок і проживання.

Для туристів безпосередньо в селищі Славське та у місцях катання передбачено такі елементи інфраструктури:

- Медпункти;
- Великий вибір пунктів прокату гірськолижного спорядження;
- Лижна школа / школа сноубордингу, індивідуальні заняття з інструктором – від 150 грн / год.;
- Наявність зв'язку – працюють всі оператори;
- При готелях і котеджах є інтернет;
- Заправки АЗС "ОККО" на в'їзді в Славське з боку Сколе;
- Парковки.

Важливим елементом туристичної інфраструктури є транспортне забезпечення. До Славського найкраще добиратися залізничним транспортом, у селищі є власна залізнична станція, від м. Львів можна доїхати електропоїздом. Також як варіант можливо дістатись автобусі, але він більш небезпечний – дороги з крутими поворотами і важкопрохідні, з цієї ж причини не варто добиратися на своєму авто.

Отже, гірськолижний курорт Славське входить в трійку найпопулярніших напрямків туризму в Україні. Славське має досить розвинену інфраструктуру зимового відпочинку. До послуг туристів функціонують численні готелі, пансіонати, приватні садиби, а також витяги з

трасами різних рівнів складності, прокати лижного спорядження, різноманітні заклади харчування. Катання на лижах і сноубордах – це далеко не єдина розвага, у Славському пропонують різні види відпочинку на будь-який смак.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОТЕНЦІАЛУ ДЕСТИНАЦІЇ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Підходи до вдосконалення потенціалу туристичної дестинації гірськолижного туризму Славське, Львівської області

Поступово гірськолижний туризм у світі перетворюється на один з найпопулярніших видів активного відпочинку. Україна також не є винятком. Сьогодні гірськолижний туризм є вельми актуальним напрямом розвитку українського туризму, який може сприяти покращенню туристичного іміджу держави. Гірськолижні курорти – це дуже складна система, яка повинна складатися ще й з багатьох допоміжних засобів інфраструктури.

Тому потрібно стимулювати розвиток об'єктів туристичної інфраструктури, розрахованих на так званого підготовленого споживача (готелі і мотелі різних класів, колиби, туристичні бази поблизу основних гірськолижних курортів, пункти прокату гірськолижного спорядження). В Україні всі основні центри гірськолижного туризму зосереджені в Карпатах, хоча сьогодні і в інших регіонах країни, які не можуть похвалитися гірськими масивами, активно розвиваються гірськолижні курорти.

Гірськолижний туризм в Україні продовжує активно розвиватися. Будуються нові курорти, модернізуються траси, удосконалюється інфраструктура, з'являються нові центри катання. Інвестиції в цьому напрямку вимірюються в багатьох мільярдах. Всі основні гірськолижні регіони розташовані у Карпатах. Траси регулярно рівняють, а на багатьох курортах не рідкістю стають сніжні гармати. Готельна база досить скромна - багато пансіонатів зведені 20-30 років тому, а побудовані недавно котеджі невиправдано високі в ціні. Однак в останні роки активно йде реконструкція, що вселяє надію на поліпшення ситуації в найближчому майбутньому [19].

Для розвитку гірськолижних курортів велике значення має наявність інженерної та транспортної інфраструктури енерго-, газо- та водопостачання

у складні гірські регіони, розвинутої транспортної системи, зв'язку та інтернет комунікацій, а головне гірськолижних підйомників та іншого устаткування відповідного світовим стандартам рівня.

Однак, незважаючи на наявність в Україні в цілому та у межах Львівської області зокрема, унікальних природно рекреаційних можливостей процес розвитку гірськолижної індустрії йде вкрай повільно в силу наступних причин:

- створення і подальше функціонування гірськолижного центру дорогий бізнес;
- немає підтримки підприємців в плані вирішення питань про землю, на яких будуть розташовуватися гірськолижні центри;
- інвестиції приватного капіталу не захищені: немає ніякої гарантії, що з бізнесом не доведеться розлучитися при якихось владних перестановках (наприклад, у Франції ця проблема вирішена за допомогою «Закону про 52 захист гірських територій та економічної діяльності на них», що регламентує всі види діяльності з організації гірськолижних курортів);
- брак інформації у споживача про українські гірськолижні курорти, відсутність масштабної реклами;

Серед основних проблем у гірськолижному туризмі України можна виділити [17]:

- недостатньо розвинену інфраструктуру в гірськолижних курортах та недостатню матеріальну базу у кількісному та якісному вимірах;
- недостатню проінформованість населення про туристичні послуги, що надаються на гірськолижних курортах;
- низький рівень сервісу;
- невідповідність схилів сучасним вимогам споживачів;
- велику кількість та різну ефективність «власників» туристичної інфраструктури;
- нестабільну ситуацію щодо оподаткування в країні.

З огляду на неспинне зростання популярності й моди на гірськолижний спорт, а також беручи до уваги виняткові особливості (наявні унікальні природні ресурси і значну освоєність), розвиток гірськолижного туризму в селищі Славське надзвичайно перспективний та економічно доцільний. Безперечно також, що активний розвиток цього виду туризму в Карпатах сприятиме й підвищенню міжнародного авторитету Української держави.

Речі, здавалося б, очевидні та зрозумілі. Проте, незважаючи на природну привабливість, легку транспортну доступність, умовно помірні ціни, відсутність мовного бар'єра та інші принади «зелених легенів Європи», більшість українців, закоханих у гірськолижний спорт, все ж таки віддають перевагу подорожам за кордон – до сусідніх Словаччини, Польщі та більш віддалених Туреччини і Австрії. На природне запитання, чому ж вони не обирають Українські Карпати, наші співвітчизники, а також закордонні туристи резонно відповідають: замало інформації про курорти та реклами їх, нерозвинена інфраструктура, низький рівень сервісу, зумовлений майже повною відсутністю конкуренції. Та й, зрештою, елементарна інерція подорожей за кордон, укорінена в думці «там краще», яка, своєю чергою, ґрунтується на масовій рекламі вітчизняних туроператорів [24].

Зауважимо однак, що останні роки позначені-таки певними кроками в розвитку гірськолижного туризму в українських Карпатах. Відновлюються наявні бази та готелі, розбудовуються нові туристичні комплекси тощо. Проте дякувати за ці малопомітні на загальнодержавному тлі зміни місцеве населення має передовсім своїм підприємливим землякам, і аж ніяк не київським або ж регіонального розливу владним структурам.

Однією з головних проблем є незрозуміла й нестабільна ситуація навколо системи оподаткування.

Ще один камінь спотикання – те, що у структур, які забезпечують побут туристів, належний стан гірськолижних спусків, немає одного господаря. Їх, цих маленьких власників-«гетьманів», сила-силенна: лісгоспи, відомства, комунальні заклади тощо. Комерційні структури беруть гроші за

послуги, але не відомо, як сплачують податки. А, наприклад, сільська рада Славського мусить позичати значні кошти на побудову сучасного водогону, яким згодом користуватимуться всі охочі.

Аналогічну проблему мали наші західні сусіди словаки. Розв'язали ж вони її шляхом створення акціонерних товариств, де кожна із зацікавлених у розвитку курорту сторін мала свою частку. Причому інвестиції окупились доволі швидко (протягом трьох-чотирьох років). Навіть послуги дорогих вертолітних бригад, які займаються евакуацією гірськолижників, виправдовують себе за рахунок погашення страховки. І хоча навряд чи найближчим часом до нас поїдуть туристи з Європи, проте повернути в Карпати росіян, які раніше становили чверть від загальної кількості відпочивальників у цьому регіоні, цілком реально [50].

На цій основі можна виокремити основні напрямки подальшого розвитку гірськолижного туризму у Львівській області, селищі Славське та й усіх Україні загалом:

- удосконалення правових засад регулювання гірськолижного туризму в Україні;
- залучення національних та іноземних інвестицій;
- забезпечення формування гірськолижного туризму як високорентабельної галузі економіки країни;
- створення сприятливих умов для розвитку гірськолижного туризму шляхом гармонізації та спрощення податкового та інших видів державного регулювання;
- створення умов для подальшого швидшого розвитку гірськолижного туризму шляхом стимулювання підприємницької активності з використанням механізмів державної підтримки (державно-приватне партнерство та імплементація досвіду розвинених туристичних країн).
- розвиток туристичної інфраструктури для збільшення робочих місць;

- сприяння оновленню важливих закладів інфраструктури: готелів, кемпінгів, мотелів, пансіонатів, санаторіїв та інших закладів розміщення, які знаходяться на території та поблизу гірськолижних центрів;
- створення необхідного іміджу та промоційних програм для формування позитивного іміджу гірськолижних курортів України;
- підтримка туроператорів в участі у різних виставкових заходах, для рекламування;
- вихід на міжнародний ринок, зацікавлення іноземних туристів та переконання їх у відповідності українських гірськолижних курортів світовим стандартам і їх доступності [15].

Аналіз зарубіжного досвіду сталого розвитку міжнародного гірськолижного туризму дозволить виділити загальні для всіх випадків особливості, принципи ефективного використання факторів туристського зростання:

- Принцип концентрації. Цей принцип базується на таких властивостях туристично-рекреаційної системи, як різноманітність і ємність, ритмічність, комфортність. Туристські ресурси мають унікальну властивість бути основою реалізації одночасно декількох видів туристських занять. Отже, експлуатація природних туристських ресурсів повинна носити інтенсивний характер, тобто повноцінне використання всіх можливостей розвитку туризму, що надаються природними комплексами. Необхідно концентрувати розвиток міжнародного туризму в компактних гірських районах, що володіють найбільшими можливостями для розвитку декількох видів туристських занять в рамках одного виду туризму (наприклад, альпінізм, скелелазіння, гірські лижі, сплав – в рамках пригодницького туризму). Реалізація принципу дозволяє раціонально використовувати туристські ресурси, інфраструктуру, поліпшувати заповнюваність засобів розміщення.

- Принцип зонування. Він тісно пов'язаний з такими властивостями туристично-рекреаційної системи як регуляція, ємність і стійкість. Має на увазі створення зон з різною по інтенсивності туристської навантаженям і

спеціалізацією. Аналогічний широко відомим принципом зонування територій ООПТ. Для його успішної реалізації необхідна цілісність залучаємої в міжнародний туризм території, побічно забезпечується принципом концентрації.

- Принцип сталого розвитку. У його основі лежать такі властивості туристично-рекреаційної системи як ємність і стійкість, екологічність, атрактивність. Він має на увазі з'єднання та дотримання інтересів охорони навколишнього середовища, соціально-економічного розвитку місцевих громад, розвитку національної туристичної індустрії і туристських фірм, туристів як споживачів послуг – і все це на основі раціонального природокористування. Необхідно забезпечити контроль за туристичними потоками і регулювання антропогенного навантаження на природні комплекси, залучення інвестицій в гірські райони, створення нових робочих місць і розвиток транспортної та соціальної інфраструктури; сприятливі умови розвитку туризму і протекцію місцевим туристичним організаціям; підвищити безпеку гірського туризму і захистити права туристів як споживачів.

- Принцип просування. В його основі така властивість туристично-рекреаційної системи як інформованість. Він має на увазі обов'язкові зусилля місцевої влади і регіональних туристських адміністрацій з підтримки та координації зусиль, спрямованих на створення і просування сприятливого образу гірських районів. Якщо на рівні туристської фірми основним інструментом реалізації принципу є реклама, то для регіональних турадміністрацій це публісیتی і технології зв'язків з громадськістю. На регіональні туристські адміністрації лягає обов'язок первинного створення і просування образу гірських територій як сприятливих для міжнародного туризму.

- Принцип формування сприятливого середовища і кадрового забезпечення. Принцип базується на таких властивостях туристично-рекреаційної системи як професіоналізм і регуляція. Його суть полягає у

формуванні сприятливих для розвитку міжнародного туризму умов. Провідна роль у цьому процесі повинна належати національній та регіональним туристичним адміністраціям, покликаним активно лобіювати інтереси індустрії перед обличчям влади.

- Принцип комплексного розвитку туризму. Внутрішній туризм виступає локомотивом в'їзного міжнародного. Тому вони повинні розвиватися у взаємозв'язку [30].

Отже, у питаннях розвитку гірськолижного туризму дестинації Славське, необхідно передбачити наступні аспекти:

Формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту гірськолижного туризму.

1. Забезпечення високої якості складових туристичного продукту через впровадження дієвої системи класифікації і сертифікації об'єктів туристичних відвідувань та туристичної інфраструктури, зокрема засобів розміщення і закладів харчування, стандартизацію послуг для туристів, ліцензування видів туристичної діяльності тощо.

2. Розробка та затвердження в установленому порядку, національної та регіональних туристичних символік.

3. Формування нових і вдосконалення наявних перспективних конкурентоздатних туристичних продуктів через [27]:

- інформаційне забезпечення розробки нових і розвитку наявних конкурентоздатних туристичних продуктів гірськолижного туризму;
- сприяння формуванню місцевих і регіональних туристичних продуктів гірськолижного туризму;
- розробку і впровадження механізмів та інструментів, що впливають на підвищення якості туристичного продукту гірськолижного туризму;
- стимулювання інноваційності у формуванні та просуванні туристичних продуктів гірськолижного туризму;

- забезпечення безпеки в туризмі, захисту законних прав та інтересів усіх суб'єктів туристичної діяльності, громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, в інтересах яких здійснюється ця діяльність;
- створення системи моніторингу та досліджень ринку, вдосконалення туристичних продуктів, а також наслідків їх формування.

Розвиток туристичної інфраструктури гірськолижного туризму через:

- облаштування необхідною інфраструктурою туристичних ресурсів (об'єктів/маршрутів) привабливих для використання у сфері туризму;
- розбудову спеціалізованої туристичної інфраструктури;
- реконструкцію наявних та будівництво нових засобів розміщення та закладів харчування;
- формування сприятливих умов для залучення прямих інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму;
- сприяння розвитку транспортної та комунальної інфраструктури, а також інших інфраструктур, що посилюють конкурентоздатність туристичних продуктів.

Звернемо увагу на зарубіжний досвід. Цікавим і, вочевидь, корисним є відповідний досвід наших західних сусідів – Польщі та Словаччини, а також Туреччини.

Польсько-Словацькі Татри – приклад двосторонньої моделі розвитку гірськолижного туризму. Так, у Польщі (зокрема курорт Закопане) йому дала поштовх продумана державна політика, яка була зорієнтована на зовнішній попит. Держава надала колосальну підтримку малому і середньому бізнесу, вручивши їм розбудову матеріальної та спеціалізованої транспортної інфраструктури. Словаччина, чії традиції розвитку гірськолижного туризму сягають ще часів соцтабору, втратила свої позиції з розпадом країни і, не маючи централізованої підтримки держави, орієнтується у своєму розвитку на приватну ініціативу, віддавши готелі та підйомники до рук акціонерним товариствам. Гірськолижний туризм розвивається тут значно повільнішими

темпами, ніж у сусідній Польщі, хоча країна має більший природно-ресурсний потенціал [29].

Яскравий приклад активної підтримки розвитку туризму державою – Туреччина. Турецька модель – приклад ринкової орієнтації, де, з одного боку, внутрішній попит дав поштовх розбудові гірськолижних центрів місцевого значення, а з іншого – зростання зовнішнього попиту на відповідний вид туризму стало каталізатором створення нових альтернативних гірськолижних курортів, орієнтованих на міжнародний ринок. Усі готелі в гірськолижних центрах побудовані за кошти приватних підприємців. При цьому з часу побудови нового готелю держава звільняє господарів від податків на термін від п'яти років і надає значну підтримку в рекламі вітчизняного туристичного продукту на міжнародному ринку.

Вихід України на світовий ринок з конкурентоспроможним гірськолижним продуктом значною мірою визначатиметься перспективністю політики соціально-економічної реконструкції регіону. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечила б необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях господарства вітчизняного Карпатського регіону [34].

Тому основними завданнями в питаннях вдосконалення сектору гірськолижного туризму є збереження ресурсного потенціалу туризму, формування простору високої туристичної привабливості з метою забезпечення раціонального та ефективного використання туристичних ресурсів.

3.2. Стратегічні підходи до розвитку потенціалу дестинації гірськолижного туризму

Для гірських територій Львівської області, як і території Українських Карпат загалом, характерними є складні структурні проблеми, зокрема у сфері економічного розвитку, ринку праці, соціального становища населення, охорони природного довкілля та природокористування. Проте, поряд з цим, вони мають значні перспективи для розвитку активного туризму, в тому числі гірськолижного.

На сьогоднішній день у туристичній сфері Львівської області можна виділити такі проблемні питання:

- незадовільний стан доріг та під'їздів до об'єктів туристичної та курортної відвідуваності;
- недостатнє використання транспортних можливостей для перевезення туристичних потоків;
- невиразний образ Львівщини на туристичному ринку;
- низький рівень розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури;
- невідповідність закладів проживання світовим стандартам;
- відсутність під'їздів до багатьох туристичних та рекреаційних об'єктів;
- недостатня кількість місць короткочасного відпочинку вздовж доріг;
- незадовільний стан пам'яток історико-архітектурної спадщини;
- недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази в галузі туризму;
- недостатність методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки з боку держави суб'єктів туристичної діяльності, які здійснюють організацію прийому туристів в області;

- неналежний стан туристичних маршрутів (брак обладнаних місць короткочасного відпочинку, гірських притулків, відсутність єдиної системи знакування шляхів активного туризму (пішохідних, велосипедних, водних тощо);
- недостатність туристичної інформації як для туристів, так і для підприємств, що надають послуги у сфері туризму (карт, інформаційно-довідкової продукції тощо);
- неефективне використання туристично-рекреаційного потенціалу в сільській місцевості як одного з чинників зменшення безробіття;
- неефективна діяльність відповідних структур щодо забезпечення екологічної безпеки територій для розвитку рекреаційного бізнесу;
- неналежне функціонування комунальної інфраструктури курортних територій, в т.ч., систем водопостачання, водовідведення та очищення стоків;
- недостатність дорожніх вказівників і туристично-інформаційних знаків;
- незабезпечення професійними кадрами в галузі туризму і рекреації;
- слабка взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку туризму і рекреації в регіоні;
- низька якість та недостатній асортимент туристичних послуг;
- потреба у залученні значних інвестицій у розбудову туристичної галузі [47].

Стратегічні підходи до розвитку потенціалу дестинації гірськолижного туризму необхідно будувати на основі існуючих сильних та слабких сторін, можливостей і загроз. З цією метою розроблено SWOT-аналіз туристичного потенціалу селища Славське як дестинації гірськолижного туризму у Львівській області (табл. 3.1.)

З метою ефективного використання потенціалу туризму гірськолижного туризму у Славському, необхідно в першу чергу проводити Стратегічну регіональну політику, спрямовану на використання можливостей Львівської області як туристичного регіону в наступні роки. Серед заходів, має бути створення та поширення іміджу туристичних центрів Львівщини. Для реалізації нагромадженого туристичного потенціалу Львівщини доцільно реалізувати наступні:

1. Ініціювати збільшення обсягів та практик використання механізмів державно-приватного партнерства, у т. ч. у формі концесій, для реалізації проектів з модернізації туристичної та транспортної інфраструктури, освоєння природних ресурсів (джерела мінеральних вод, лікувальних грязей), реконструкції, збереження та реставрації культурних пам'яток; розробити механізм надання туристичних об'єктів та природних ресурсів у довготривалу оренду за умов капітальної реставрації, належного утримання пам'яток архітектури, відкритого доступу до них, забезпечення умов збереження екології.

2. Подавати заявки на проведення великих заходів спортивного (світового та європейського рівня) та гуманітарного характеру (музичні, пісенні фестивалі та конкурси, тематичні фестивалі, виставки та ін.) з метою забезпечення завантажуваності готелів, розвитку внутрішнього туризму, зокрема активізації соціального, інвентивного, ділового, молодіжного видів туризму.

3. Розробити та реалізувати регіональні і місцеві програми розвитку інвестиційної діяльності на територіях та гірських районів Львівської області, які володіють істотним туристично-рекреаційним потенціалом, спрямовані на заміщення державного бюджетного фінансування проектів розвитку їх

економік (у т. ч. з визначенням серед пріоритетних сфер інвестування туристично-рекреаційного комплексу) шляхом створення інвестиційних фондів, кластерів, інших об'єктів інвестиційної інфраструктури, залучення коштів іноземних інвесторів, трудових мігрантів. Для стимулювання залучення інвестицій у туристично-рекреаційну сферу гірських районів та депресивних селищ необхідно скористатись успішним зарубіжним досвідом. Так, для активізації будівництва готелів та інших закладів колективного розміщування видається доцільним [38]:

- встановити тарифи на електроенергію для існуючих та новозбудованих готелів, санаторно-курортних закладів, закладів громадського харчування (які обслуговують туристичні групи) як для жителів села;

- звільнити від сплати податку на прибуток новозбудовані та модернізовані підприємства туристично-рекреаційної сфери (готелі категорій «5*», «4*» та «3*», санаторно-курортні заклади, інші заклади колективного розміщування, бювети, грязелікарні, відпочинкові комплекси, які надають послуги проживання та харчування для туристичних груп) терміном на 5 років (внести відповідні зміни у Податковий кодекс України);

- звільнити від обкладення ввізним митом будівельних матеріалів та товарів для облаштування готелів, інших закладів колективного розміщування, санаторно-курортних та розважальних закладів, а також від сплати ПДВ інвесторів, які втілюють інвестиційні проекти у сфері туризму та рекреації гірських районів західних регіонів України, і забезпечують додаткове створення щонайменше 20-50 нових робочих місць для місцевого населення;

- звільнити від сплати податку на землю інвесторів, які реалізують проекти освоєння природних ресурсів, будівництва туристичних об'єктів та розбудови інфраструктури (комунальної та дорожньої) на важкодоступних гірських територіях;

-передбачити часткове відшкодування з обласних бюджетів відсотків за користування кредитами, наданими банками для будівництва готелів, санаторно-курортних закладів, бюветів, грязелікарень та реалізації проектів покращання інфраструктури.

4. Розробити організаційно-економічні заходи стимулювання розвитку системи підготовки, перепідготовки спеціалістів та підвищення кваліфікації кадрів у туристичній сфері, включаючи залучення іноземних спеціалістів та фахівців до навчального процесу, розвиток «дефіцитних» спеціальностей на туристичному ринку (аніматорів, середнього та нижчого обслуговуючого персоналу для готелів та ресторанів тощо). Сформувати мережу тренінгових та консультативних центрів на базі навчальних закладів та місцевих органів самоврядування для навчання і підвищення кваліфікації власників об'єктів сільського, зеленого, агротуризму та ремісничо-митецького туризму.

5. Ініціювати регіональними та місцевими органами влади методичних інформаційно-комунікаційних заходів, спрямованих на поширення серед місцевого населення, туристичних операторів та агентів, підприємств готельно-ресторанного бізнесу та санаторно-курортної справи, потенційних інвесторів позитивного європейського та вітчизняного досвіду створення садиб зеленого туризму, туристичних кластерів, підвищення рівня завантажуваності закладів розміщування, освоєння природних (в тому числі лікувальних) ресурсів.

6. Активізувати діяльність з популяризації можливостей і переваг туристично-рекреаційного комплексу Львівської області шляхом ширшої участі у регіональних, національних та міжнародних виставках, салонах, ярмарках, форумах представників туристичного бізнесу, готельно-ресторанного господарства, санаторно-курортних закладів, закладів культури та мистецтва, що сприятиме збільшенню потоку внутрішніх та іноземних туристів, залученню інвестиційних ресурсів для реалізації нових проектів у сфері туризму і рекреації на Львівщині.

Для ефективної популяризації туристично-рекреаційного потенціалу гірськолижних курортів Львівщини необхідно [41]:

- розробити програму та забезпечити фінансування створення уніфікованої мережі туристично-інформаційних центрів (з визначенням їх оптимальних організаційно-правових форм, окресленням першочергових завдань їх функціонування, фінансуванням діяльності) в районах області, вздовж трас, на автостанціях, на вокзалах, пунктах перетину кордону, центральних площах населених пунктів, на територіях туристичних об'єктів. Доцільно передбачити можливість налагодження роботи сезонних мобільних ТЩ, а також розробки альтернативного варіанту комерційної форми діяльності ТЩ на базі туристичних підприємств з визначенням граничної кількості безоплатних послуг та основ пільгового оподаткування їх діяльності;

- представникам обласних/місцевих відділів та департаментів з розвитку туризму, рекреації та культури приймати участь у всеукраїнських, обласних та міжнародних виставках, ярмарках, салонах консолідованим стендом Львівської області, рекламувати як окремі туристично-рекреаційні об'єкти, так і кластерні угруповання з надання туристичних послуг;

- проводити активну сезонну рекламну кампанію на національному телебаченні та телебаченні іноземних країн, спрямовану на промоцію зимового, літнього та культурного відпочинку, відпочинку для різних вікових груп, спеціалізованого туризму у Львівській області;

- здійснювати активну промоцію нового туристичного бренду Львівщини, а поміж того розробити та просувати бренд «7 чудес Львівщини» в інформаційному просторі України та іноземних країн для просування окремих туристичних продуктів та реклами туристичних об'єктів, які носять культурну, історичну, архітектурну чи природну цінність;

- регулярно оновлювати туристичну інформацію на туристичному порталі Львівської обласної державної адміністрації, складати, публікувати

та поширювати календар туристичних та культурних подій у Львівській області (а не лише календар подій Львова).

Отже, розвиток гірськолижного туризму в туристичних центрах Львівщини потребує підтримки щодо узгодженого розвитку усієї туристичної індустрії України.

Позитивних зрушень можна досягти, завдяки інтенсивній розбудові туристичної інфраструктури, співпраці державного та приватного секторів у сфері популяризації туристичного потенціалу регіону, сприянню розвитку внутрішнього туристичного продукту та ефективній реалізації державної та регіональної політики в галузі туризму. Оскільки, якісний ексклюзивний туристичний продукт, створений на території з унікальним ресурсним потенціалом, якої є Львівська область, виявить у споживача певні позитивні емоції і виведе регіон на якісно новий рівень як в Україні, так і за її межами.

З метою розвитку гірськолижного туризму у селищі Славське, потрібно розробляти регіональні Стратегії та Програми розвитку на рівні Львівської області [46].

У програмі повинно бути визначено, що розвиток туристично-рекреаційного комплексу є одним з пріоритетних напрямків соціально-економічного та культурного розвитку регіону.

Метою програми розвитку туризму Львівщини є здійснення заходів, спрямованих на розвиток туристичної галузі області, створення конкурентоспроможного на національному та міжнародному ринках туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби мешканців області та її гостей; створення та розвиток матеріально-технічної бази і сучасної інфраструктури туризму, сприятливих умов для залучення інвестицій, ефективного використання природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу, забезпечення умов для повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності; підвищення якості та асортименту туристичних послуг, розширення мережі туристично-екскурсійних маршрутів, здійснення системної рекламно-інформаційної

діяльності, підтримку в'їзного та внутрішнього туризму, зокрема сільського, поліпшення кадрового забезпечення галузі [48].

Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області має бути концептуальною базою довгострокового розвитку туризму в області в цілому, та окремих його напрямків, як високорентабельної галузі економіки, важливого засобу культурного та духовного виховання мешканців і гостей області.

Основною метою Програми розвитку туризму та курортів у Львівській області є формування вискоєфективного туристично-відпочинкового, спортивного та санаторно-лікувального комплексу відповідно до міжнародних вимог, який давав би змогу задовольнити потреби як вітчизняних, так і іноземних туристів. Створення такої системи забезпечить зростання туристичних потоків та коштів, які туристи витрачають під час кожної подорожі, зменшення безробіття, збереження і раціональне використання природно-ресурсного й історико-культурного потенціалу, зацікавить потенційних інвесторів до створення туристичної інфраструктури у регіоні.

Стратегічними завдання Програми розвитку туризму та курортів у Львівській області є:

- Формування та утвердження Львівщини і її окремих районів як центрів туристично-рекреаційного значення.
- Визначення туристичної спеціалізації різних районів Львівщини і розвиток на їх територіях відповідних видів туризму;
- Розвиток та вдосконалення туристично-рекреаційної інфраструктури;
- Створення сприятливих умов для ефективного управління туристично-рекреаційною галуззю області;
- Підвищення професійного рівня працівників туристично-рекреаційної сфери.

- Створення безпечних умов для туристів;
- Міжнародне співробітництво та обмін досвідом в сфері туризму та курортів [48].

У програмі необхідно визначити пріоритетні напрями:

1. Збалансоване та прозоре адміністративно-правове управління туристично-курортною сферою.
2. Створення сприятливих економіко-правових та організаційних умов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в туристичну та курортну сферу.
3. Утвердження образу Львівщини як регіону туристичного та курортного значення. Створення та просування туристичного бренду Львівщини на внутрішньому й міжнародному туристичних ринках.
4. Проведення інформаційно-рекламної роботи щодо популяризації та пропаганди туристичного та курортного потенціалу Львівщини на світові туристичні ринки.
5. Створення конкурентоспроможного туристичного продукту Львівщини.
6. Створення єдиної інформаційно-туристичної інфраструктури.
7. Удосконалення системи контролю за роботою туристичних підприємств, екскурсіводів та гідів-перекладачів, що працюють на території Львівської області.
8. Сприяння розвитку перспективних форм туризму (зелений туризм, активні види відпочинку) з урахуванням необхідності забезпечення ефективного природокористування та охорони навколишнього середовища.
9. Впровадження світових стандартів у систему туристичного знакування шляхів активного туризму.
10. Впровадження стандартизації закладів проживання у відповідності до світових норм.
11. Забезпечення організаційних заходів та технічних вимог до безпеки туристів.

12. Модернізація існуючої матеріально-технічної бази санаторно-курортної сфери, створення нових рекреаційно-туристичних об'єктів міжнародного стандарту.

13. Забезпечення раціонального й ефективного використання природних рекреаційних, історико-культурних ресурсів, відновлення архітектурних та етнічних пам'яток.

14. Активізація міжнародної співпраці у сфері туризму і курортів.

15. Підвищення якості та розширення асортименту туристично-рекреаційних послуг.

16. Створення цікавих конкурентоспроможних туристичних та курортних продуктів.

17. Забезпечення галузі кваліфікованими кадрами.

18. Налагодження міжгалузевого та міжнародного партнерства.

19. Налагодження стосунків між владою та представниками бізнесу, підвищення авторитету обласної влади в регіоні та за його межами [54].

При реалізації Програми обов'язковим є врахування наявних рекреаційних ресурсів та збереження історико-культурної спадщини.

Поряд з програмами розвитку створюються і Стратегії. Стратегія має за мету – перетворити Львівщину у регіон гармонійного людського розвитку, інноваційно-орієнтованої, інтегрованої в національний та світовий простір економіки, безпечного довкілля.

У Стратегії розвитку Львівської області проголошується стратегічна місія: «Львівщина – активний провідник євроінтеграційного курсу України, регіон гармонійного людського розвитку, інноваційно-орієнтованої, інтегрованої в національний та світовий простір економіки, безпечного довкілля» і стратегічне бачення: «Львівщина – регіон високотехнологічної промисловості, розвиненої транспортно-логістичної інфраструктури, ефективного сільського господарства, оздоровчого, історичного та ділового туризму, високої якості життя».

Згідно з цим, визначаються стратегічні цілі Стратегії (рис 3.1.)

Стратегічна ціль 1	Стратегічна ціль 2	Стратегічна ціль 3	Стратегічна ціль 4	Стратегічна ціль 5
Конкурентоспроможна економіка	Якість життя	Відкриті кордони	Розвинуте село	Туристична привабливість

Рис 3.1. Стратегічні цілі Стратегії розвитку Львівської області [54]

Отже, як бачимо з рис 3.2. туристична привабливість є однією з стратегічних цілей розвитку Львівщини, а отже адміністрація району чітко усвідомлює важливість туристичного сектора в економічній і соціальній сферах.

Важливою стратегічною ціллю, яка забезпечуватиме прискорення соціально-економічного розвитку області, розглядається також використання чинника децентралізації публічної влади, реформування системи адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування. Вона не виділяється окремо, але відповідні операційні цілі, завдання та сфери реалізації включені практично до усіх розділів Стратегії.

Реалізація стратегії сприятиме модернізації економіки, оптимізації розміщення економічних суб'єктів, ефективному використанні природного, людського та фінансового потенціалу регіону, підвищенню рівня економічної активності у Львівській області.

Розглянемо стратегічні, операційні цілі та завдання Стратегії розвитку Львівської області у табл. 3.2.

Отже, проаналізувавши програмні та стратегічні підходи до розвитку туристичної діяльності варто відзначити, що її вдосконалення є наразі пріоритетним завданням у стратегічному плануванні, оскільки Львівщина є значним осередком історії і культури України, має надзвичайні природні ресурси, розвинену інфраструктуру туризму та головне – бажання активно розвиватися і вдосконалюватися. Вихід України на світовий ринок з конкурентоспроможним «гірськолижним» продуктом значною мірою визначатиметься перспективністю політики соціально-економічної реконструкції регіону. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечила б необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях господарства вітчизняного Карпатського регіону.

До пріоритетних напрямів державної політики в галузі туризму і рекреації належать наступні: удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму; забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць; розвиток візного та внутрішнього туризму, сільського (зеленого), екологічного туризму; розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристському ринку; створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання; забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Туристична дестинація являє собою специфічний комплексний об'єкт управління, ефективне функціонування якого в контексті сталого розвитку туризму дає змогу не тільки отримувати позитивний економічний і соціальний ефект, а й зберігати та приумножувати наявні туристичні ресурси.

Для вирішення питань, пов'язаних із ефективним використанням туристично-рекреаційного потенціалу та розвитком туристичної діяльності доцільно використовувати системний підхід, адже цей підхід інтегрує інші підходи в єдиний комплексний підхід, за допомогою якого можливо вивчити особливості існуючих природних та антропогенних ресурсів певної території, діяльність туристично-рекреаційних підприємств у конкурентному середовищі, рівень розвитку інфраструктури туризму, а також їх взаємодію з іншими системами, такими, як політична, правова, економічна й соціальна.

існують різні методики оцінювання туристичного потенціалу території. При оцінюванні туристичного потенціалу як правило використовуються кількісні показники, щодо об'єктів туризму, інфраструктури, обслуговування і інші ресурси зосереджені на певній території, які мають туристичну цінність.

Гірськолижні курорти – це дуже складна система, яка окрім відповідного ресурсного потенціалу повинна включати ще багато різних засобів туристичної інфраструктури в тому числі специфічної. Тому потрібно стимулювати розвиток об'єктів туристичної інфраструктури, розрахованих на так званого підготовленого споживача (готелі і мотелі різних класів, колиби, туристичні бази поблизу основних гірськолижних курортів, пункти прокату гірськолижного спорядження). Гірськолижний туризм в Україні має доволі широкі перспективи розвитку, адже в Україні наявні значні природні ресурси. Задля подальшого розвитку треба прикласти якомога більше зусиль з боку держави, поєднати в розвитку гірськолижного туризму світовий досвід

та національні особливості та власні інновації. Лише за таких умов гірськолижний туризм зможе зайняти достойне місце не лише в структурі туристичної галузі України, а й на світовому ринку туристичних послуг.

Львівщина традиційно була областю, де перспективи туристично-рекреаційної індустрії були і залишаються одними з найкращих в Україні. природно-ресурсний та історико-культурний потенціал у поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи та існуючий багаторічний досвід і напрацювання у сфері рекреації є достатньо вагомою передумовою пріоритетного розвитку системи санаторно-курортного лікування, туризму та відпочинку, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземного контингенту.

За видами і формами туристичного обслуговування, характером територіальної організації галузі та наявним потенціалом розвитку туристичної індустрії Львівщина займає провідну позицію не лише в Карпатському регіоні, а загалом й у рейтингу туристично найпопулярніших регіонів України та Центрально-Східної Європи оскільки в області існують сприятливі соціально-економічні передумови організації і розвитку промислового туризму. Аналіз рекреаційної інфраструктури дає підстави для високої оцінки перспективності та економічної доцільності перетворення Львівщини у туристично-оздоровчий регіон загальноєвропейського значення.

Природне розташування хребтів Бескидів та Горганів навколо Славська створили унікальний місцевий мікроклімат. Прекрасні ландшафти з вічнозеленими хвойними лісами є основою повноцінного відпочинку і оздоровлення. Завдяки величним вершинам гір, могутнім лісам, чистому повітрю, а також розвиненій інфраструктурі, відпочинок у Славську став одним з найпривабливіших варіантів зимового і літнього відпочинку в Карпатах. Гірськолижний туризм – один з найпопулярніших напрямків у сфері активного зимового туризму у селищі Славське, що є одним з найпопулярніших курортів Українських Карпат.

Туристичний бізнес у Славську розпочали підприємці Гредлі, які у 19 столітті влаштували тут готелі та кліматотерапевтичну станцію. У 1920-х – 1930-х роках Гредлями і Шмідтами були споруджені гірськолижні витяги і трампліни на горах Погар та Ільза. Найбільшого туристичного розвитку Славське набуло у 1970-х – 1980-х роках, коли було споруджено понад 10 витягів та засновано спортивні гірськолижні школи. У селищі працюють заклади харчування (кафе, ресторани, гриль-бари, швидка їжа), готелі, аптеки, магазини, лікарня. У період водопілля та паводків річка Опір стає придатною для заняття водним туризмом та рафтингом.

Гірськолижний курорт Славське входить в трійку найпопулярніших напрямків туризму в Україні. Славське має досить розвинену інфраструктуру зимового відпочинку. До послуг туристів функціонують численні готелі, пансіонати, приватні садиби, а також витяги з трасами різних рівнів складності, прокати лижного спорядження, різноманітні заклади харчування. Катання на лижах і сноубордах – це далеко не єдина розвага, у Славському пропонують різні види відпочинку на будь-який смак.

Гірськолижний туризм в Україні продовжує активно розвиватися. Будуються нові курорти, модернізуються траси, удосконалюється інфраструктура, з'являються нові центри катання. Інвестиції в цьому напрямку вимірюються в багатьох мільярдах. Всі основні гірськолижні регіони розташовані у Карпатах. Траси регулярно рівняють, а на багатьох курортах не рідкістю стають сніжні гармати. Готельна база досить скромна - багато пансіонатів зведені 20-30 років тому, а побудовані недавно котеджі невиправдано високі в ціні. Однак в останні роки активно йде реконструкція, що вселяє надію на поліпшення ситуації в найближчому майбутньому.

Серед основних проблем у гірськолижному туризмі України можна виділити: недостатньо розвинену інфраструктуру в гірськолижних курортах та недостатню матеріальну базу у кількісному та якісному вимірах; недостатню проінформованість населення про туристичні послуги, що надаються на гірськолижних курортах; низький рівень сервісу;

невідповідність схилів сучасним вимогам споживачів; велику кількість та різну ефективність «власників» туристичної інфраструктури; нестабільну ситуацію щодо оподаткування в країні.

Проаналізувавши програмні та стратегічні підходи до розвитку туристичної діяльності варто відзначити, що її вдосконалення є наразі пріоритетним завданням у стратегічному плануванні, оскільки Львівщина є значним осередком історії і культури України, має надзвичайні природні ресурси, розвинену інфраструктуру туризму та головне – бажання активно розвиватися і вдосконалюватися. Вихід України на світовий ринок з конкурентоспроможним продуктом гірськолижного туризму значною мірою визначатиметься перспективністю політики соціально-економічної реконструкції регіону. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечила б необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях господарства вітчизняного Карпатського регіону.

Тому основними завданнями в питаннях вдосконалення сектору гірськолижного туризму є збереження ресурсного потенціалу туризму, формування простору високої туристичної привабливості з метою забезпечення раціонального та ефективного використання туристичних ресурсів.

Отже, для гірських території Львівської області, як і території Українських Карпат загалом, характерними є складні структурні проблеми, зокрема у сфері економічного розвитку, ринку праці, соціального становища населення, охорони природного довкілля та природокористування. Проте, поряд з цим, вони мають значні перспективи для розвитку активного туризму, в тому числі гірськолижного. До пріоритетних напрямів державної політики в галузі туризму і рекреації належать наступні: удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму; забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць; розвиток візного та внутрішнього

туризму, сільського (зеленого), екологічного туризму; розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристському ринку; створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання; забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про охорону культурної спадщини». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 39, ст.333. Електронний ресурс – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
2. Закон України «Про туризм» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 31, ст. 241. Електронний ресурс – режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
3. Давиденко І. В. Основні компоненти туристично-рекреаційного потенціалу / І. В. Давиденко // Соціально-економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – Ч. 2. - С. 49-52
4. Рутинський М.Й. Географія туризму України.- М-во освіти і науки України, Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. - 2-е вид., перероб. і доп. . - К. : Центр навчальної літератури, 2004. - 159 с.
5. Святохо Н. В. Концептуальні основи дослідження туристського потенціалу регіона // Економіка и управление. - 2007. - №2. - С. 30-36
6. Смаль І.В. Географія туризму та рекреація: словник-довідник / Ігор Смаль. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2010. - 201 с.
7. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності: підручник / Тетяна Сокол; за ред. В. Ф. Орлова. - К.: Грамота, 2006. - 262 с.
8. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія: Навч. посібник / Наталія Фоменко; М-во освіти і науки України, Ін-т менеджменту та економіки "Галицька академія". - К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 311 с.
9. Вуйцик О. Роль і місце рекреаційно-туристичного комплексу в структурі економіки України / О. Вуйцик. // Вісник Львівського університету. Серія Економіка. - 2008. - №39. - С. 87-95.

10. Гнатяк І.С. Стан та проблеми функціонування гірськолижних трас в природних комплексах Українських Карпат/ І.С. Гнатяк // Наукові записки Тернопільського педуніверситету. Серія Географія. - 2004. - №2, 4.1. - С. 262-265.
11. Гетьман В.І. Українські Карпати. Ландшафтно-рекреаційні ресурси / В.І. Гетьман. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2010.-136 с.
12. Данилюк В.О. Рекреаційно-туристичний потенціал Карпатського регіону / В.О. Данилюк. //-Наук, вісник Ужгородського уні-ту. серія Економіка. - 2011. - № 33,ч.4.-С.31-34.
13. Івах Я. Розвиток рекреаційної сфери та проблеми раціонального використання природних ресурсів у Карпатському регіоні України / Я.Івах. // Вісник Львівського університету. Серія географічна. - 2013. - №42. - С. 136-143.
14. Свида І.В. Роль гірських територій в контексті стійкого розвитку Українських Карпат /І. В. Свида // Економічний форум. - 2014. - № 2. - С. 64-71.
15. Шикеринець В. Регіональні аспекти розвитку лижного туризму: сучасний стан та перспективи / В. Шикеринець // Ефективність державного управління: зб.н.п. - 2013.-№35.-С. 173-178.
16. Шульга Г.М., Онуфрив Я.О. Еволюція розвитку гірськолижних комплексів в Українських Карпатах / Г.М. Шульга, Я.О. Онуфрив. // Містобудування та територіальне планування: науково-технічний зб. - 2013. - №50. - С. 749-758.
17. Шульга Г.М., Онуфрив Я.О. Містобудівні аспекти проектування гірськолижних осередків в Українських Карпатах / Г.М. Шульга, Я.О. Онуфрив. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук, праць. - 2012. — № 3. - С. 112-114.
18. Шульга Г.М., Онуфрив Я.О. Сучасний стан та проблеми експлуатації гірсько-рекреаційних комплексів в Українських Карпатах/ Г.М. Шульга, Я.О. Онуфрив. // Матеріали міжнародної конференції «Креативний

урбанізм»: колективна монографія. / за ред. Б.С. Черкес, Г.П. Петришин. - Львів: Вид-во НУ «ЛП», 2015. — С. 755-760.

19. Онуфрив Я. О. Композиційні основи ландшафтно-просторової організації гірськолижних комплексів (на прикладі Українських Карпат) : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури : 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури / Ярина Олегівна Онуфрив; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2017. – 308 с.

20. Давиденко І. В. Основні компоненти туристично-рекреаційного потенціалу / І. В. Давиденко // Соціально-економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – Ч. 2. - С. 49-52.

21. Божук Т.І. Теоретична модель рекреаційно-туристичної дестинації для потреб активного зимового відпочинку / Т.І. Божук // Географія та туризм. - 2012. - Вип. 19. - С. 11-16. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_19_4

22. Святохо Н.В. Концептуальные основы исследования туристского потенциала региона // Экономика и управление. – 2007. - №2. – С. 30-36.

23. Божук Т. І. Гірськолижні туристичні центри Українських Карпат : оцінка конкурентних переваг / Божук Т. І. // Науковий Вісник Чернівецького університету : Географія. – Випуск 553–554. – 2011. – С. 159–162. 2.Божук Т. І. Порівняльний аналіз гірськолижних курортів «Славське» та «Буковель» / Божук Т. І., Гладка А. Р. // Географія і туризм : європейський досвід : Матер. ІV міжнар. наук. конф. – Львів–Сколе, 24–26 вересня 2010 р. – Львів, 2010. – С. 25–29.

24. Голуб Т. Стан та проблеми розвитку гірськолижного туризму / Голуб Т., Капаціла В. І., Мороз О. Ф. // Перспективи розвитку технологій оздоровчого харчування. Спортивний туризм та здоровий спосіб життя : матеріали студент. наук.-практ. конф. – Львів, 2008. – С. 63–66

25. Капаціла В. І. Розвиток гірськолижного туризму у Західному регіоні України / Капаціла В. І. // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи: наук. моногр. / за заг. ред. М. Лук'янченка, В. Куриш [та ін.]. – Дрогобич, 2009. – С. 177 - 182.
26. Косовський Р. Лижний туризм як форма рекреаційно-оздоровчої діяльності / Роман Косовський // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали II Регіон. наук.-практ. конф. – Львів : ЛДІФК, 2000. – С. 46–47.
27. Рогова І. Критерії оцінювання гірськолижних послуг споживачем / Ірина Рогова, Роман Байцар // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів, 2004. – С. 38–40.
28. Троценко Л. Гірськолижний туризм як рекреаційно-оздоровча діяльність у сучасному середовищі / Лариса Троценко // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – Львів, 2012. – С. 316–318.
29. Бортников Є. Г. Пріоритетні напрями розвитку туристичної галузі в Україні / Є. Г. Бортников // Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому. - 2009. - № 13. - С.157-163.
30. Головчан А. І. Методика оцінки ефективності функціонування туристичних дестинацій в Україні / А. І. Головчан // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ (серія «Економічні науки»): зб. наук. пр. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. – Вип. IV (40). – С. 131-137.
31. Головчан А. І. Теоретико-методичні підходи до оптимізації розвитку туризму в дестинаціях / А. І. Головчан // Вісник ДІТБ. – 2011. – № 15. – С. 139-145.
32. Головчан А. І. Туристичні дестинації: теоретико-методичні основи формування та механізми оптимізації: автореф. дис. канд. екон. наук:

08.00.04 / А. І. Головчан; М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т екон. і торг. ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2012. – 20 с.

33. Головчан А.І. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності туристичних дестинацій та управління ними. Збірник наукових праць "Торгівля і ринок України". – 2009. – №27. – С.157-161.

34. Мазаракі А. А. Туристські дестинації (теорія, управління, брендинг): монографія / А. А. Мазаракі, Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 388 с.

35. Методология оценки рекреационных территорий: монография / В. Ф. Данильчук, Г. М. Алейникова, А. Я. Бовсуновская, С. Н. Голубничая. – Донецк: Донецкий ин-т турист. бизнеса, 2003. – 193 с.

36. Музиченко-Козловська О. В. Методика оцінки рівня туристичної привабливості регіону / О. В. Музиченко-Козловська // Регіональна економіка, 2006. – № 1. – С. 218-227.

37. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т. І. Ткаченко // К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2009. – 463 с.

38. Рекреаційний потенціал Львівщини / Статистичний збірник - Львів: Головне управління статистики у Львівській обл., 2012. – 96 с.

39. Николин Р. Туристично-рекреаційний потенціал Львівської області та шляхи його підвищення [Електронний ресурс] // Студентський науковий вісник «Керівник.ІНФО». - Режим доступу: <http://kerivnyk.info/2016/12/nykolyn.html>

40. Артеменко О.І., Виклюк Я.І. Оцінка рекреаційної привабливості Карпацького регіону з використанням нечіткої логіки // Інформатика и компьютерные технологии. - 2010.

41. Белуха О.М., Павліш Л.В. Розвиток туристичної галузі Львівської області в контексті реалізації регіональної туристичної політики. Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. - С.38-43.

42. Борушак М. Стратегія розвитку туристичних регіонів: автореф. дисерт. на здобуття ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.05 / М. Борушак. - Інститут регіональних досліджень НАН України. - Львів, 2008. - 28 с.
43. Великий А.П. Стан економіки регіонів України та розвиток рекреаційних ресурсів / А.П.Великий, І.І.Репін // Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції та регіональні особливості: матеріали II-ої Міжнар. наук.-практ. конфер. – Редкол.: В.І.Цибух та ін. -К.: Знання України, 2002. - С 40-42.
44. Концепція розвитку санаторно-курортної сфери, туризму і відпочинку у Львівській області. - Львів, 2002. - 43 с.
45. Методология оценки рекреационных территорий: монография / [В. Ф. Данильчук, Г. М. Алейникова, А. Я. Бовсуновская, С. Н. Голубничая]. - Донецк : Донецкий ин-т турист. бизнеса, 2003. - 193 с.
46. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (UNWTO World Tourism Organization) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.world-tourism.org>.
47. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/index.php>
48. Офіційний сайт Львівської міської ради [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.city-adm.lviv.ua>
49. Офіційний сайт Львівської обласної туристичної адміністрації. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lviv-land.com.ua>
50. Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2014 – 2017 роки – електронний ресурс – режим доступу: [http://gw1.oblrada.lviv.ua/rada/rishennialor.nsf/52889c345440ab40c2257b55007e8f51/66ae08ca483ddb58c2257cd600554824/\\$FILE/1087_dod.doc](http://gw1.oblrada.lviv.ua/rada/rishennialor.nsf/52889c345440ab40c2257b55007e8f51/66ae08ca483ddb58c2257cd600554824/$FILE/1087_dod.doc)
51. Проект концепції державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011-2015 роки. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.tourism.gov.ua>

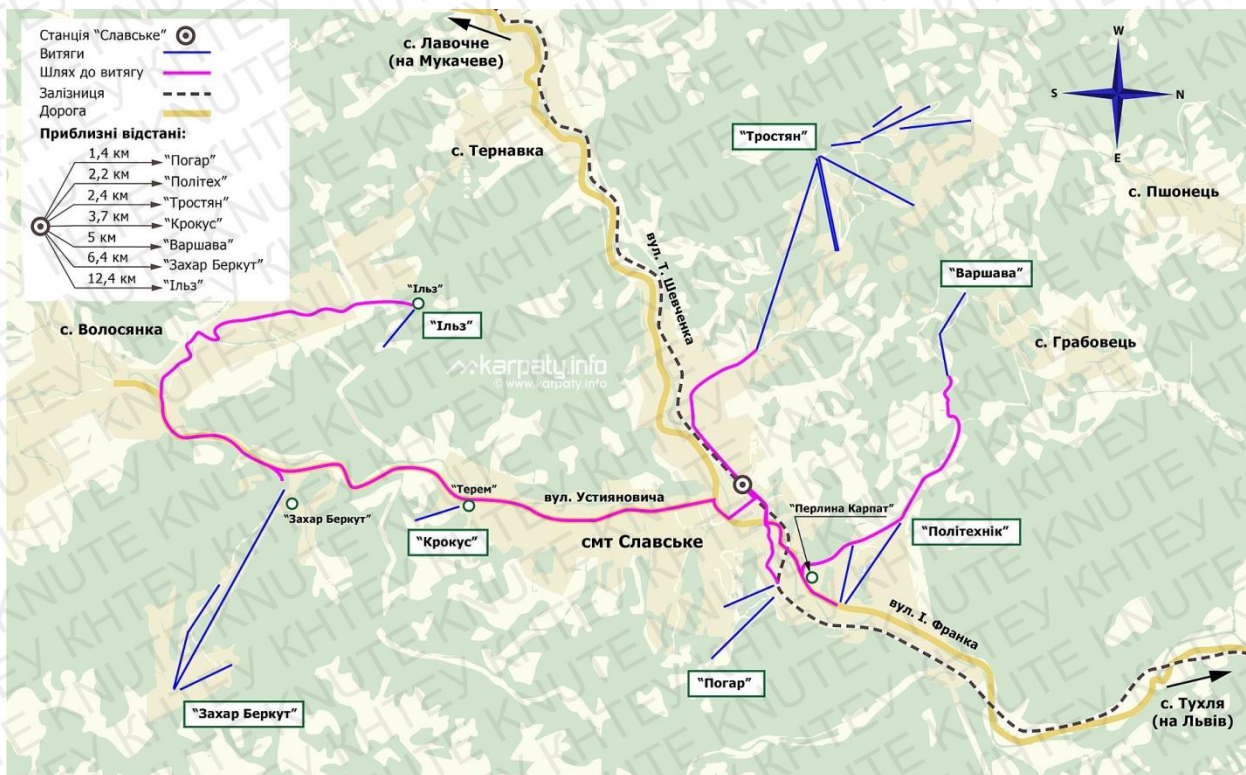
52. Рекреаційний потенціал Львівщини / Статист. збірник. - Львів: Головне управління статистики у Львівській обл., 2015. – 96 с.
53. Стадницький Ю.І. Українські Карпати як привабливий регіон для розміщення підприємств з високими вимогами до якості довкілля / Ю.І. Стадницький // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Природно-ресурсний потенціал в системі просторового розвитку / У 36. наук. пр. Вип. 2 (XLVI): НАН України. Інститут регіон, досл.: Ред.-кол.: відпов, редактор акад. НАН України М.І.Долішній. - Львів, 2004. - С 306-309.
54. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року – електронний ресурс – режим доступу: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf

ДОДАТКИ**Додаток А****Панорами селища Славське**

Карта гірськолижних спусків у Славському

Додаток В

Карта гірськолижних спусків на горі Тростян

Позначення:

К – витяг, **▲** – підсадка на крісельний витяг, **①** – траса, **А** – місце гори, **750** – висота, **П** – буфет

Витяги:

- К** – Крісельний
- Ц1** – Центральний 1-й (1100 м)
- Ц2** – Центральний 2-й (1150 м)
- П** – Північний (1350 м)
- В3** – Верхній західний (1000 м)
- С3** – Середній західний (1000 м)
- Н3** – Нижній західний (750 м)
- Ч3** – Четвертий західний (1000 м)

Складність траси:

- легка – голуба траса
- - - середня – червона траса
- тяжка – чорна траса
- ..... перехід

Траси:

- ①** – Південь на крісло
- ②** – Південь на центр
- ③** – Слаломна траса
- ④** – Слалом-гігант
- ⑤** – Швидкісний спуск
- ⑥** – Північ
- ⑦** – Північ за яром
- ⑧** – Захід навкруги
- ⑨** – Захід під лісом
- ⑩** – Нижній захід
- ⑪** – Нижній захід через ліс

Участки гори:

- А** – Крутяк півдня
- Б** – Під кріслом
- В** – Траверс на центр
- Г** – Крутяк гіганта
- Д** – Плата центру
- Е** – Крутяк спуску
- Ж** – Викат центру
- З** – Підкова
- И** – Викат півночі
- К** – Вишка ретрансляції
- Л** – Плата заходу
- М** – Викат заходу
- Н** – Під лісом

Карта спусків на горі Погар

г. Погар

Карта спусків на горі Кремень (Політех, ФМІ)

г. Кремень

Додаток 3

Карта спусків на горі Тростяні

Карта спусків на горі Менчіл (Варшава)

г. Менчіл

Карта спусків на горі Писана ("Захар Беркут")

Карта спусків на горі Ільза

